

DOMIN SVET

ILUSTROVAN LIST
ZA
LEPOSLOVJE IN ZNANSTVO.

ŠTEV. 9. LETO IV.

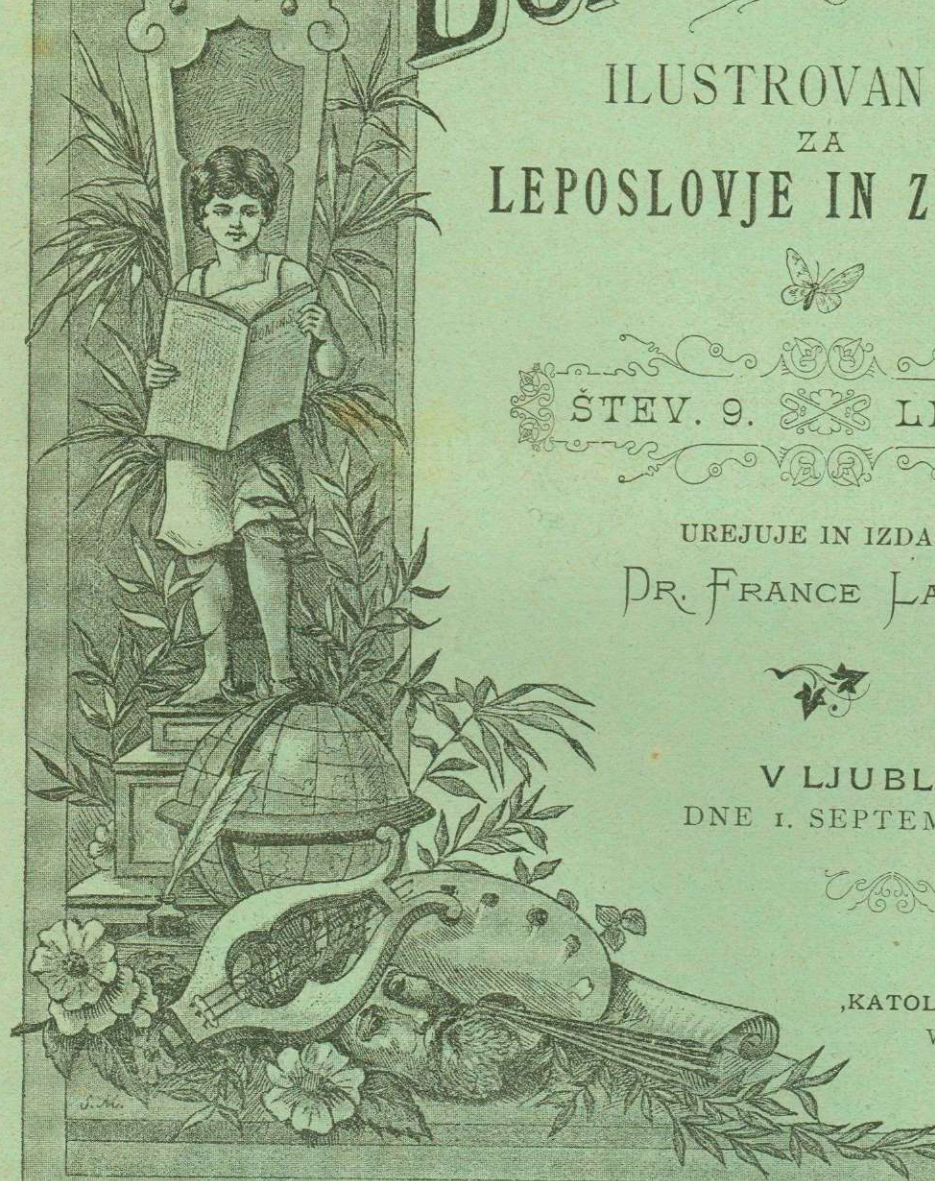
UREJUJE IN IZDAJE
DR. FRANCE LAMPE.

V LJUBLJANI,
DNE 1. SEPTEMBRA 1891.

TISEK
'KATOLIŠKE TISKARNE'
V LJUBLJANI.

Vsebina IX. zvezka.

	Stran
1. Naši rojaki za morjem. <i>Spisal Ant. Sušnik</i>	385
2. Odlomek iz skritega življenja. <i>Spisal J. Budin</i>	388
3. Gostačeva hči. <i>Piše T. (Konec.)</i>	389
4. Na Samovcu. <i>Povest. Spisal Podgoričan (Dalje.)</i>	393
5. V samoti. <i>Zložil Josephus.</i>	399
6. Brez domovja. <i>Zložil Ahasverus</i>	400
7. Vodotoč v Polici. <i>Zložil Fr. Krek</i>	400
8. Podobice iz naroda. III. Babica. IV. Materina smrt. <i>Sp. Podgoričan</i>	402
9. Slavonska hiša. <i>Potopisna črtica. Napisal —è.</i>	405
10. Črtice o Idriji. <i>Spisal Ivan Idrijčan</i>	408
11. Vojaški stan v narodnih pesmih slovenskih. <i>Sp. Prostoslav</i>	414
12. Pogovori. <i>Spisal dr. Fr. L.</i>	416
13. O sedemletni lakoti za časa Jožefa egiptovskega. <i>Spisal</i> <i>dr. F. Sedej</i>	420
14. O slovenskih gimnazijah in njih letošnjih izvestjih. <i>Poroča</i> <i>V. B.</i>	423
15. Slovstvo	426
A. Slovensko. Srce. <i>Preložila Janja Miklavčič.</i> — Naš dom. <i>Zbira</i> <i>J. L. K.</i> — B. Češko. <i>Matrice lídu.</i> — C. Druga slovstva. <i>Bilder</i> <i>aus Krain. Spisal J. Sima.</i> — <i>Zur Ortsnamenforschung in Kärnten.</i> <i>Spisal A. pl. Jaksch.</i>	
16. Narodne stvari	428
Pesmi. — Nekoliko belokranjskih izrazov in slovniških nenavadnostij iz Adlešič.	
17. Raznoterosti	432
Naše slike.	

Slike.

1. Alojzij Plut, slovenski misijonar v Ameriki	385
2. Janez Vertin, slovenski škof v Ameriki	387
3. Spljet v Dalmaciji	401
4. Idrija — nekdanj	409
5. Griže pri Celju	425

Listnica uredništva. Vratisl.: Vaše pesmi ne moremo natisniti, reči pa tudi ne moremo, da nimate nikakšne nadarjenosti za poezijo. Le to pravimo Vam, kakor mnogim drugim: Pesnikovanje ni igrača. Pošiljajte nam zrelih sadov. V premnogih pesmih je le preveč listja — nepotrebnih besedij.

Cena: Za celo leto 3 gld.; za pol leta 1 gld. 50 kr. Za več dijakov skupaj na l. 2 gld. 60 kr. Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje iz prijaznosti „Katoliška Bukvarna.“

Naši rojaki za morjem.

(Spisal Ant. Sušnik.)

biščimo v duhu preko Atlan-
škega morja slovenske rojake!
Ta obisk ne bode samo za-

nimiv, temveč i precej poučen. Zbok
raznih vzrokov so zapustili staro do-
movino svojo, da si poiščejo novega,

Alojzij Plut, slovenski misijonar v Ameriki.

boljšega domovja in si ondi ustanové
srečo, po kateri so tu hrepeneli zamán.
So-li dosegli vse to v daljni tujini za

morjem, česar so iskali? — Med bojev-
niki za krščansko omiko v Zjedinjenih
državah ameriških niso poslednji misi-

jonarji-duhovniki; med njimi je dokaj slovenskih, ki se onkraj morja žrtvujejo za svoje rojake, razkropljene po Ameriki. Tam so oni učitelji in vodniki; a stare domovine svoje ne zabijo.

Po Zjedinjenih državah je raztresenih mnogo slovenskih naselbin. Na kakih podstavah so neki utemeljene? Povsod je središče katoliška cerkev. Ko se iznebé prvih skrbij za vsakdanji kruh, takoj se združijo za višje delo, za zgradbo cerkve, in ne strašijo se nobenih žrtev, dokler nimajo v svoji sredi duhovnika. Tiste naselbine, katerim se to posreči, rešene so in varne, in sicer v verskem kakor v narodnem oziru, zakaj družba svetega Mohora šteje tudi med ameriškimi Slovenci mnogo udov.

Ta gorečnost naših rojakov je vzbudila celo vrsto odločnih delavcev, kateri so zapustili drago domovino, sorodnike in znance svoje jedino v to svrhu, da prinesó duhovno pomoč rojakom svojim v daljni tujini. Kjer je bila beda največja, kjer je trlo obupanje zapuščene rojake naše, tje je prinesel uteho in nádejo slovenski duhovnik, misijonar. Slava tem vrlim delavcem za krščansko omiko! Kaj bi bilo postalo iz rojakov naših, iz slovenskih izseljencev, ako bi ne bili prišli za njimi zvesti sluge svete cerkve! Da doslej niso utonili vsi v morju nevere in tujstva, to zaslugo ima katoliško-slovensko blagovestje.

Slovenci smemo ponosni biti, da imamo med ameriškimi škofi dva rojaka, in sicer gg. Vertina in Mraka; drugi slovanski izseljenci nimajo niti jednega.

Med 61 škofi nahaja se 1 kardinal-nadškof, 11 nadškofov, 6 apostolskih vikarjev in 7 prefektov; največ je Ircev. Med duhovniki, katerih je 8000, je tretjina Nemcev. Število slovenskih misijo-

narjev se pa ne vjema s številom slovenskih izseljencev.

Največ slovenskih izseljencev nahaja se v severoameriških državah: Illinois, Minnesota, Ohio, New-York, Nebraska, Wiscousin, Jova, Teksas, Missouri, Kansas in Dakota, celó v južni Ameriki (Braziliji).

Minnesota ima nadškofa v Št. Pavlu, Ramsey Co., pa še novega škofa in tudi svoje semenišče »St. Thomas Seminary«. Tu je gosp. Peter Jeram misijonar. V Št. Pavlu pa pastirujejo č. gg.: J. Stariha, J. Trobec, A. Plut (Hall Ave), J. Buh (Little Falls) in J. Ogulin (Horon Lack). Pri sv. Štefanu, Brockway (Minnesota) župnikuje č. g. Cir. Zupan; tu ima družba sv. Mohora 19 udov, in pri sv. Antonu, Krain-Townu (Minnesota) pet. Č. g. Iv. Solnce, ki se je lani mudil v svoji domovini, je osebito skrbni oče v Owatonna, Litomišlju in Moravi. V Belle-Praire-i posluje kot misijonar mnogo let č. gospod Ign. Tomazin iz Ljubljane. V Wiscousinu pastirujeta gg. V. Kristan in Ign. Lazar; v Rod-Inketu gg. Jos. Zalokar in Janez Pavlin iz Podbrezja na Gorenjskem. V Parami (West-Newton) šteje Mohorjeva družba 12 udov.

Morebiti sem kakega slovenskega misijonarja zgrešil, ker je težko dobiti popoln pregled raztresenih duhovnikov. Novi duhovniki ne prihajajo le iz naših domačih krajev, kakor n. pr. nedavno g. Fr. Šusteršič z Glinic pri Ljubljani, ampak tudi iz ameriških semenišč. Tudi od drugod prihajajo misijonarji, n. pr. iz Švice, Belgije, Kanade itd.

Drugačno je pastirovanje v stari domovini, drugačno v novi za morjem; drugačno v primorskih mestih, drugačno na zapadu, po mestih in po deželi med farmarji. Tu je duhovnik vse: sveto-valec, tolažnik, zdravnik, učitelj, tolmač,

buditelj narodnosti in rodnega jezika, rekel bi, »pionir« omike na daljnem zapadu. Število slovenskih duhovnikov v Ameriki svedoči o našem pogumu, pa nam je tudi najbolje poročstvo, da se izseljenci ne bodo izneverili katoliški cerkvi in slovenskemu rodu.

Kdor bere časnike, vé, da nevarnost za vero in narodnost pri naših rojakih v Ameriki ni majhna: ker morajo skrbeti za obstanek, ker morajo neumorno delati, ker se tam vse peha za časnim dobičkom, prav lahko pozabijo ljudje višjih potreb. Le cerkev in šola moreta odvracati to nevarnost. Zato želimo iskreno, da bi cerkev in šola cvetli

kot dva krepka cveta na enem stebelu pri naših rojakih v Ameriki.

Davno se že razodeva iskrena želja, da se ustanovi veliko slovensko duhovsko semenišče za Ameriko, zakaj še vedno je mnogo naselbin brez duhov-

nika, tudi slovenskih. V državi Colorado n. pr. se nahaja samo iz Št. Jurija pod Ljubljano nad 60 oseb, večinoma moških, ki delajo po rudnikih in tovarnah, ki so popolnoma brez dušnega pastirja. Dal Bog, da tudi oni in drugi dobé dušnega pomočnika in vodnika! ¹⁾

— S tem pa nikakor ne zagovarjamo izseljevanja in ga ne priporočamo. Marveč vemo, da je največkrat veliko zlo za dušo in telo. Slišali smo od več stranj, da prihajajo mnogi Američani domov pokvarjeni in so tudi domačinom izpodtika. Po Dolenjskem jako tožijo, koliko škode dela Amerika. Iz tega spoznavamo toliko bolje,

kako je treba pomoči našim rojakom za morjem.

¹⁾ Po tej poti pošiljamo rojakom svojim, naročnikom iz Amerike, iskreno prošnjo, naj nam poročajo kaj zanimivega iz novega sveta v staro domovino. Uredn.

Janez Vertin, slovenski škof v Ameriki.

Odlomek iz skritega življenja.

(Spisal J. Budin.)

(Revna dijaška sobica. Bled mladenič, pišoč pri slabo sveteči svetilnici. Ko se zavesa dvigne, piše še nekaj časa, potem nehavši:)

Dovolj za danes! Že pojema luč — —
Kakó oči so jele me skeléti! . . .
Pa čuvam naj se radi bolnih pluč,
Ostró glasé zdravnikovi se svéti . . .
Verjamem mu, da dobro mi želi,
A biti mirnemu mi ni mogoče:
Temà se mislij v duhu mi rodi,
In sili vèn in mirovati noče.

(Vstane.) Sedaj k počitku! Pač bo pozno
že —

Na ulicah ni čuti več koraka . . .
Vse tiho! . . . Čuj! Zdaj bije . . . ena,
dve . . .

(Tiho nadaljuje.) Dvanajst! . . . Polnoč pri-
jazna, znanec čaka,

Podaje róko ti v iskrén pozdrav:
Saj ti najljubša meni si družica,
Ti néma priča si skrbij, težav,
Ki kruto mi orjó še mlada lica.
Neznan obraz tvoj mnogim je ljudem,
Mené, da je vesel in jasen, mnogi,
Ki sanjajo samo sladkó o njem,
Ali pa zró v prijateljskem ga krogi.
Skrivnostno tvojo moč pozna le ta,
Ki te s solzami preželjno pozdravlja,
Ki z nova poživiš mu up srcá,
Ko spet en dan trpljenja se poslavlja.
Vesele nade, glej! budi tvoj dih
V zamrljih prsij mi, da tudi meni
Število dnij poteče enkrat zlih,
Napoči pa trenotek zaželeni,
Ko duh otrese sužnjih se vezij
In čilo vspnè se k slobodnemu vzletu:
Trpljenja konec bode in skrbij,
Slovó brezsrčnemu porečem svetu.
Pomoči ne bom prosil ga solzèč,
Pri miru pustil s svojo ga nadlogo;
Ne bo poslušati mi treba več

Gorkih besed: »Saj vrednejših je
mnogo!«

Ne bom orodje mrtvo, zdravja tat,
Posojal ne bedakom časa, glave,
Ne pozno v noč sestradan legal spat —
Da sèn bi vsaj olajšal mi težave.

A mati, dobra mati pa za zmir
Preselijo tedaj se k meni v mesto:

Da bil sem jim bridkostij vednih vir,
Povračati jim čem z ljubavjo zvesto.

(Vneto.) A nekomu ohranim še srcé,
In srečen sem, nikdar ga ne pozabim:
Dijak — trpin! uboštva vse gorjé
Znajoč, v bodočnost z upom zroč le
slabim:

S teboj kot brat deliti čem svoj
kruh, —

Kot brat deliti vse skrbi moreče,
In miroval ne bode prej mi duh,
Dokler ti ne zazrèm v očesu — sreče.

(Poloti se ga globok kašelj. Nekaj časa molk.)

Kakó vsak dihlej mi je zdaj težak,
Kot oster nož mi nekaj v prsij
reže . . .

Pa upanju naj dá slovo dijak?
Saj pride pomlad, in — boleost odleže.

(Iznova in še huje kašlja.)

Neskončni Bog! Ti dobri oče moj,
Ki znano Ti je, kaj trpim sirota,
Ne pahni me v pogubni smrtni boj,
Naj vendar čuva Tvoja me dobrotá.
Ozri na mojo se mladost kipečo,
Ozri na klic otroka-siromaka,
Molečega za materino srečo;
Ozri na solze se, ki jih pretaka
Svoj rod srčno ljubeči sin! — — —

(Luč zadnjič zaplapolá in — ugasne. Tema. Molk
nekaj časa.)

O, Bog!

Prestrašna misel v duhu se poraja:
Mar kot ta luč mi žitja mine tok?

(Pade na koleni z razprostrtima rokama.)

Ko v silni žalosti mi duša zdvaja,

Dobrotno ne zavrzi me nebó!

Ki vse stvari od vekov si ljubilo,
Z očetno še nad mano zdaj rokó
Mogočnega razgrni varstva krilo!

(Klečeč nasloni se na mizo. Tišina. — Zavesa pade.)

Gostačeva hči.

(Spisal T.)

(Konec.)

Korenovemu hlapcu pa se je godilo ta večer prav dobro. Že celo popoldne je praznil s tovariši v krčmi bokale. Družba je bila jako živahna: žabarja Šimna je imela v svoji sredi. Niti beliča ni imel v žepu, a vendar je pil kakor goba, saj je plačeval »Korenov bogatin«, tako ga je danes hvaležno klical. Zgovoren je bil možiček, da že davno ne tako; vse krotke in pikre zabavljičice, ki so se vsipale nanj, niso ga mogle ozlovoljiti.

»Šimen, kako pa se bodeta spogledala doma s staro?« draži ga nekdo.

»Ne bil bi rad v tvoji koži«, posmehuje se drugi.

»Vse kosti ti bode premlela«, plaši ga tretji.

»Šimen, ne boj se! Saj sva blizu. Kar pokliči, ako bo kaj hudega!« ponudi se nekdo.

»E, kaj se repenčite?« zareži žabar, navidezno jezen, in potegne požirek. »Ko bi vas mlada vaša kri ne opravičevala, primaruha! vse bi vas na glavo postavil . . .«

Silen smeh nastane.

»No, ali ste znoreli?« zakliče mlad, visokorasel hlapec, v tem hipu v sobo stopivši.

»Jaka, Jaka!« vpijejo vsi h krati.

»Samo še tebe smo pogrešali! Kje neki si se potikal? . . . Na, pij!« slišijo se glasovi z raznih stranij.

»Sem-le prisedi, k meni, Jaka!« povabi ga Korenov »bogatin«, ter se odmakne nekoliko po klopi, da priredi prostor.

»Andrej daje danes zanj«, hvalisa oni, ki si je v kotu za mizo odbral najvarnejše mesto.

»Saj lahko daje«, dostavi Jaka, kakor bi to ne bilo nič čudnega.

»Sedaj pa povej kaj novega«, poseže vmes Andrej, kakor bi se branil take hvale.

»Ha, ha, ha!« zakrohoče se novi gost na vse grlo. »Nekaj posebnega vem, sam sem videl z lastnimi očmi. Andrej! to bi te pogrelo, ko bi vedel, kar jaz vem . . .«

»Ako res kaj veš, pa povej!« sili nestrpno oni v kotu. »Saj nismo otroci!«

»Ha, ha, ha!« roga se Jaka še glasneje in škili na soseda. »Ti, Korenov, s tvojo poroko ne bode nič. Zakaj pa tako malo paziš na nevesto?«

Ona si 'zbira drugega

In za-te ne mara nič več,

zakroži z ubitim glasom in se še oblastneje kremži.

Vsa družba udari v silen smeh.

»Jurij ti jo je vzel, Andrej! Gorši je od tebe«, nagaja Šimen muhasto, a brez zlobe.

»To ni nič čudnega«, opomni nehvaležno pivec v kotu. »O tem je že govorila vsa vas, predno se je Andrej spomnil na njo.«

»Pa, ko bi bili videli, kako sta se smejala!« draži zopet Jaka. »On je govoril, ona pa kimala, da je bilo veselje . . . Andrej, ko bi ti videl, krč bi te zvinil na mestu.«

»Pa jokati bi začel«, dostavi nekdo. »Saj mu že gre na jok . . .«

Andrej je sramežljivo povetil glavo. Huda rdečica ga je zalila. Besedice ni mogel ziniti. Dasi ga je vino ojunačilo, izgubil je vendar v tem hipu vso samozavest.

»Andrej, ali pustiš, da tako o tebi govoré?« opomni ga Šimen.

Oči se posvetijo Andreju; ves besen plane kvišku, pograbi bokal, poln vina, in ga vrže v starega žabarja, zadene pa onega vjedljivca v kotu.

»Vrag vzemi . . . vse vkupe!« zakriči Andrej silovito.

»Ho, ho, Andrej!« oglasi se krčmar in ga pograbi za ramo. »Čeprav si Korenov, kozarcev pa mi ne boš pobijal, kadar bi se ti zljubilo.«

»Meniš-li, da sem tvalo?« vikne z vinom politi hlapec v kotu in vrže krožnik v Andreja.

Vse plane po koncu. Strašen krik in polom nastane v sobi. Konec vsemu pa je, da Andreja postavijo pred prag. Stemnilo se je že med tem, in pijanec na cesti ni vedel, kam bi se obrnil. Klel je nekaj časa pred hišo in jih izzival iz sobe, a ker so se mu le posmehovali, odrinil je počasi proti domu. Tako težko še ni hodil po cesti, kakor danes. Zvrnil se je sedaj čez to, sedaj

čez ono ograjo ter jo polomil. Nevoljen sam nad seboj, še bolj pa nad ograjo, izruje ob cesti kol in nanj opirajoč se tava dalje v temo. Sredi polja začuje tik pred seboj šum in hojo. Strah ga preleti. Predno odpre usta, oglasi se prikazen poleg njega: »Šimen, ali si ti?«

»Jaz sem, jaz! Tukaj imaš, česar iščeš!« zareži Andrej in zažene kol povprek čez Jero — zakaj ona je tukaj čakala — da jo takoj pobije na tla.

»Jezus, Marija!« zastoka žena in se več ne gane.

Andrej pa se grdo nasmehne in koraka dalje. »Le čakaj malo, ti čarovnica, tvoj stari pride kmalu!« kliče nazaj. »Ali sem te plačal?« In zopet se krohota v črno noč.

X.

Za ženico dajte drag'mu,
Ljubi oča, me na dom!

Prešeren.

Drugo jutro zgodaj je korakal po stezi čez polje Andrej z uklenenima rokama, za njim pa je stopal orožnik z bajonetom.

Pri Korenovih pa se je razlegal glasen jok. Plakala je cela družina. Jurij je stopal ravno čez hišni prag, da bi še enkrat pogledal za Andrejem, in debele solze so se mu udrle po licih.

»Za Boga, kam je zašel!« zastokal je tiho in izginil v hlev, kjer je stopil h konjema, kakor bi ja hotel tolažiti. »Tako hudoben pa le ni bil naš Andrej!« vzdihne zopet in gre iz hleva.

»Jurij, ali slišiš?« kliče mu mati s hišnega praga. »Molimo za rajno; že ji zvoni! Bog ji daj dobro!«

»Gospod so se pred kratkim vrnilo«, opomni pobožno Micka, skozi okno zroč.

»Hvala Bogu, zamudili niso!« dostavi mati, tožno povesi glavo in se pokriža.

Huje se danes ni godilo nikomur, nego Rezi. V sobico se je zaprla in ihtela, da se je materi zdelo odveč.

Jere torej ni bilo več med živimi. Ko so se sinoči ponočnjaki vračali domov, našli so jo poleg ceste nezavestno. Hipoma se je streznil Šimen, spoznavši svojo ženico. Naložil jo je na ramo in nesel domov.

»Jojmene, jojmene! Jera, kaj pa ti je? Za pet božjih ran, kaj ti je?« stokal je celo pot prav do doma. Položil jo je na posteljo in sklical sosede vkupe, a nihče je ni mogel predramiti. Barba, ki si je dala največ ž njo opraviti, poslala je brž po duhovnika, da je bolnici v skrajni sili podelil dušno pomoč.

Da je kol, katerega so našli ob ranjenki na polju, povzročil nje smrt, o tem se ni nihče pomišljeval, in da je Andrej zločinec, o tem tudi nikdo ni dvomil, najmanj pa Šimen. Sinočni najboljši prijatelji so še isto noč pričali zoper svojega dobrotnika, ki sam ni vedel, kako in kdaj je to prišlo, da ga je drugi dan že oklepala temna ječa.

Pogrebcev je imela Jera obilo. Barba, ki jo je tudi čuvala pri mrtvaškem odru, stopala je med prvimi in na ves glas molila. Nazaj gredé je govorilo vse le o Jeri in Andreju pa o Šimenu, ki je jokal ob grobu. Najglasnejša je bila zopet Barba, ki je mlado in staro pobožno svarila, naj se varuje pregreh, zlasti ponočevanja. Sicer je bilo njeno svarjenje nepotrebno, zakaj dogodek sam je opominjal in svaril najbolje.

Jurij je mimogredé potožil Mani, kako žalostno je doma, odkar so Andreja vzeli. Dekletu se je solza ulila po licu, in ničesar ni mogla odgovoriti.

Stari Koren je ležal med pogrebom v svoji sobi in pazno poslušal mrtvaško zvonjenje. Živeje kakor kdaj mu je stopila smrt pred oči. Težke misli so

se mu podile po glavi. Globoko se je oddahnil, ko je stopila v sobo žena, vrnivša se od pogreba.

»No, Lucija, kako pa je bilo?« vpraša nekako plaho.

»Veliko ljudij je bilo, prav veliko«, odgovori mu. »Nisem mislila, da se nas bo toliko steklo. Ni imela tako malo prijateljev Jera, kakor bi si kdo mislil.«

»Saj ni bila slaba ženska to«, méni oče.

»Ob grobu moramo vse pozabiti«, dostavi žena s čudnim povdarkom.

Oba se zamislita.

»Lucija!« povzame zopet bolnik besedo in nemirno pogleda po sobi.

»No, Joža, česa pa želiš?« oglasi se ona plaho, vedoč, da zve nekaj posebnega.

»Lucija, z menoj ne bode nič!« zastoe mož in nestrpno preloži svoji suhi roki.

Bridek jok mu je odgovor.

»Saj je že Jurij dorasel; priden in pošten je, on mi ne dela skrbi. Lucija, čemu torej jokaš?«

Še britkejši jok nastane.

»Zakaj bi jokala? Saj pojdemo vsi, Lucija, tudi ti ne odideš!«

»Joža, saj še nisi tako slab! Kdo ti je to povedal? Še jaz grem lahko pred teboj v zemljo... Glej Jero!« hoče tolažiti soproga, a še huje jo jok posili.

»Kakor je božja volja! Toda Lucija, moje ure so štete«, vzdihne bolnik in si otere solzo.

Žena sede na skrinjo in še vedno skriva obraz v predpasnik.

»Srečen sem, da imam takega sina«, nadaljuje oče. »Dober gospodar bode; da bi le dobil tudi dobro gospodinjo. Izbral sem mu jo že; menim, da bi bila prav zanj. Prinesla bi tudi nekaj

seboj. A naj bode, silil ga ne bodem. Pameten je dovolj, sam naj si voli.«

»Za Boga! Mati, kaj pa je, da tako jokate?« vpraša sin, prestrašen v sobo stopivši.

»Jurij, prav da si prišel«, nagovori ga oče. »Sem-le stopi bliže k meni!«

»No, oče, česa želite?«

»Sin, vidiš, kako mi je!« začne oče slovesno. »Od danes do jutri sem. Več ne bodem zdrav. Dnevi so se mi stekli...«

Juriju zarosita očesi. »Oj, oče, še čvrsto bodete vozili in orali, prav gotovo, pa kmalu«, opomni navidezno uverjen o svoji trditvi.

»Da, oral... pod zemljo!« preseka mu govor oče, bolešno se nasmehnivši. »Ne, ne, Jurij! Jaz vem, kako je z menoj! Božja volja je tako, da te moram zapustiti, zapustiti ljubi dom, kjer sem srečno preživel vse življenje. Sedaj je prišel čas, da ga izročim tebi. Poznam te, da si pošten, marljiv, skrben mladenič, ter upam, da z božjo pomočjo tak tudi ostaneš kot gospodar. Doslej je bil vedno blagoslov božji v naši hiši, dasi ga nismo vselej zaslužili; upam, da Bog tudi tebi ne odtegne svoje dobre roke. Povem ti še kaj, ko se zopet pokrepčam, sedaj me je utrudilo govorjenje. Le nekaj ti moram precej sedaj povedati, kar pa že sam veš. Gospodinje ti bode treba, Jurij, ki bode tvojega duha — skrbna in poštena, kakor si ti. Izbral sem ti že tako; ako želiš, povem ti jo. Ne prišla bi prazna pod našo streho. Sicer pa izbiraj slobodno po svoji volji. Nečem, da bi bil kdaj jaz kriv tvoje nezadovoljnosti in nesreče... V par dneh, mislim, naznaniš mi, kaj si sklenil.«

Molk je nastal, ker se nobeden ni mogel zdržati solzâ.

»Oče«, oglasi se čez dolgo časa Jurij, »pravite, naj si slobodno volim gospo-

dinjo. Nimam več kaj voliti. Gostačeva Mana bode moja žena; ta je za-me, pa nobena druga.«

Oče upre oči v sina. Vidi se mu, da ni povsem zadovoljen z odgovorom.

»Zakaj pa ravno ta?« vpraša mirno karajoč. »Ta pride prazna h Korenu.«

»Ne pride prazna«, ugovarja mladenič. »Prinesla bode seboj pridne roke in pošteno, zvesto srce. Da je Mana poštena, vé vsa župnija. Korenova hiša ne more dobiti boljše gospodinje...«

»In jaz ne boljše naslednice«, pretrga mu mati besedo. »Joža, saj poznaš Mano. Brez gostačevih tisočakov bode pa naša hiša vedno lahko živela.«

Oče se pomišljuje; ne more se sprijazniti s sinovim sklepom.

»Jurij, premisli dobro; čez tri dni mi poveš, kakšen je tvoj sklep.«

Vroče je bilo sinu, ko je stopil pod milo nebo. Tako resnih pogovorov ni še imel. O nevesti pa se ni prav nič pomišljal. Med tem je tudi materina beseda preverila in omečila očeta, in tretji dan je bila zaroka sklenena. Še isto jesen je bila poroka. Vsi so častitali zaročencema in soglasno sodili, da lepšega in boljšega para še niso videli.

Stari Koren je toliko okreval, da je zapustil posteljo. S Tomažem, ki je prišel z Mano h Korenu, bila sta si tovariša v bolečini, najboljša prijatelja. Zima je bila zunaj in bolezen pri Korenu, a vendar so bili vsi srečni in zadovoljni.

Ko je prva pomlad pomladila svet, ozdravel je stari Koren vseh bolečin; smrt ga je otela. Še isto leto, ko je listje venelo po drevju, šel je za njim tudi Tomaž, kar je Joži že naprej povedal. Bridka žalost se je vselila radi tega v Korenovo hišo, a tudi ta je minula, ko so o sv. Juriju krstili malega Jurčka — Korenovega. Barba, ki se je

na izrečno željo obeh mladih Korenovih preselila v njiju hišo, in Lucija sta se časih skoro sprli, katera bo Jurčka pestovala, tako sta ga ljubili.

Micka je še vedno služila pri Korenu. Reza pa se je kmalu potem preselila nekam daleč in slednjič, kakor pravijo,

vendar-le postala žena Andrejeva, ko se je ta vrnil iz ječe. Poslej je bil res pameten mož, o čemer je bila Reza že davno prepričana. Tudi vdovec Šimen se je spreobrnil: marljivo je lovil žabe in se ogibal krčme. Pri Korenovih je bil kakor domač do svoje smrti.

Na Samovcu.

(Povest. — Spisal *Podgoričan.*)

IV.

Po vsej okolici se je razširila bliskoma novica, da so imeli na Samovcu snubače, da pride tje gori za zeta Borovščakov sin iz Brloga, in govorili so še mnogo mnogo, kar je že običajno v takih slučajih. Zraven tega se je tudi zvedelo, da je Pečarjev hlapec Lovro preveč visoko letal, ker je hotel imeti Anico, da ga je pa Samovčan dobro oštel in spodil izpred hiše za vselej. To novico so bili raztrosili med svet posli, ki niso mogli brzdati svojih srbečih jezikov.

Ta novica ni bila na korist nikomur; niti Lovretu, niti Anici ni donášala dobička. Ljudje so še veliko več govorili, kakor je bilo res, in mnogi so Lovretu privoščili, ne vem, ali iz škodoželjnosti ali pa iz nevednosti, ker niso pomislili, da se kaj takega vsakemu lahko prigodi, dokler je še mlad.

Vedno zabavljanje in posmehovanje tovarišev je Lovretu presedalo in v njegovi glavi je vedno bolj zorel sklep, da bi se preselil v Ameriko, umaknil se jim izpred oči takoj, ako mu izpodleti ono, kar je še hotel poskusiti za svojo srečo.

Izmed tega, kar je Postreljač pripovedoval pod Dolarjevim kozolcem na vnebohodov dan popoldne, ohranil si je Lovro najbolj v spominu to, kako se na kresno noč dobi zaklad. To je že tako v človeški naravi, da si to najbolj vtisnemo v spomin in o tem najrajši premišljujemo, kar nam je v dobiček.

Komaj je praprot vzkalila, ker ta poganja še le pozno — okoli binkoštij, — in je naredila par listov, da je bilo že lahko nekoliko prahu na njej, (ako ga je veter zanesel s prašne ceste), bil je Lovro večkrat v stelniku, da mu je le čas dopuščal in se je mogel odtrgati od dela. Hodil je med praprotjo, pripogibal se k tlem, pogrinal pod vsako praprot neki papir, ki ga je bil dobil v prodajalnici, ko si je bil hlače kupil, in je varno otresal praprot za praprotjo, da se je pač vse osulo, kar je bilo na njej obsedelo, bodisi cvetni ali cestni prah. Zdelo se mu je, da to ni pravo praprotno seme, pa ker ga ni poznal, mislil si je: nekaj je že pravega med sivkasto, rmenkasto in rjavkasto mešanico, in otresal je toliko časa,

(ker to delo je zamudno), da je imel slednjič toliko, da bi bil lahko, ako bi se bilo premenilo vse v poper, jedenkrat potresel skledo novega krompirja, ki pride v delalnik opoldne na kmetisko mizo. Z najvažnejšim pripomočkom je bil torej preskrbljen.

Lovro ni mogel strpeti, da bi ne bil povedal Anici, ko jo je došel na stezi proti domu iz cerkve gredé, kaj namerava storiti na kresno noč. Anica mu odgovori, da nima dosti zaupanja v njegovo početje, ker ji je krvavo solnce binkoštnega jutra prorokovalo nesrečo.

Veste-li, da pripisuje naše ljudstvo solncu binkoštnega jutra prorokovalno moč, binkoštni rosi pa zdravilno, ali kako bi že rekli?

Ne bodem preiskaval, koliko je na tem resnice, povedati pa hočem, kaj o tem misli in sodi preprosto ljudstvo.

Na binkoštno jutro vstajajo premnogi jako zgodaj in hodijo gledat vzhajajoče solnce. Komur se vidi solnce bolj rdečkasto, ali kakor mu ga domišljija kaže, krvavo, tisti je nesrečen celo leto ali pa vse življenje. Kdor pa vidi, da vzhajajoče solnce trikrat poskoči in svetlo sije, oni je vse leto srečen in vesel. Trditi ne morem, da solnce na binkoštno jutro res trikrat poskoči, vsaj jaz tega nisem nikdar videl, (morda sem pa zato vedno nesrečen), a čul sem to že mnogokrat in zato sem to zapisal.

Drugi porablajo binkoštno roso. Dekleta, posebno nekatera, ki imajo mnogo željà, gredó se umivat z binkoštno roso. Na vrtu z rokama otepajo rosno travo in se z mokrima rokama močijo po obrazu govoreč: »Zlata rosica, srebrna rosica«. Oni pa, katerim se noge po letu hudo poté, gazijo bosí po rosni travi, verujoč, da se jim odslej noge ne bodo več potile. Ako še povem, da

stavijo pridne gospodinje na binkoštno jutro pred solničnim vzhodom kvas za drože, povedal sem vse, kar vem.

Pa kam sem zašel! Upam, da mi spoštovani čitatelji in velecenjene čitateljice ne bodo zamerili, ker sem v pripovedovanju krenil nekoliko z ravnega pota in se je prava povest nekoliko zakasnila. Popraviti hočem sedaj, kar sem zagrešil in zamudil.

Dan pred kresom je bil najlepši dan rožnega cveta in je obetal prekrasno kresno noč. Že opoldne so se začeli pripravljati za večer. Dečki in deklice so našli praproti in jo pripeljali domov, natrgali so velike šope belih in rmenih kresnic ter lisičjega repa. Ko se je solnce vedno bolj bližalo zatonu, naredili so manjše šopke iz praproti, kresnic in lisičjega repa, za vsako streho jednega. Potem so jih vtaknili v slamnato kap, ali ako do nje niso mogli, metali so jih na streho toliko časa, da so obstali gori. Kresni šopek varuje bajé hišno sleme ognja. Ko so še nastlali z zeleno praprotjo vse sobe, vežo, kuhinjo in dvor, kar brani, da se ne zaredi pri hiši preveč neljubih živalic, storjeno je bilo najpotrebnejše opravilo. Mladeniči so navozili in nanosili na staro kresišče vejevja in šibovja, smrečja in bukovja in slame za kres. Čim večja je grmada, tem više plapola kres in slavi svoje kurilce.

V Suhi Krajini cenijo še jako kres, kresna noč je razven svete noči najimenitnejša celega leta.

Robovski mladeniči so bili nanosili na grič precejšnjo gromado. Nekaj so je navlekli s Samovca, od Pečarja in iz drugih selišč, ki imajo že od nekdaj z Robovčani skupen kres.

Ko se je zmračilo in je prišla živina s paše, začeli so tropama prihajati na kresišče. Mladeniči, deklice, možje in

žene so se zgrinjali okoli gromade. Od Pečarja je prišel Lovro, v žepu s praprotnim semenom, s Samovca Anica in Samovčan s posli; od vsake hiše je bilo več navzočih, in nekateri so še prinesli suhih butar, da bi kres bolj gorel.

Ko je zazvonilo pri fari »Ave Marijo«, na to pa po drugih cerkvah, odkrili so se možje in mladeniči, in najstarejši ded, ki je bil navzoč, molil je angeljevo češčenje. Utihnila je molitev, utihnilo je zvonjenje. Pri fari se je posvetilo in glasen pok iz topiča je dal znamenje, da se zažgó kresi. Začulo se je pokanje iz drugih vasij, če ne iz topičev, pa vsaj iz pištol, in hipoma so plapolali kresovi raz vsak grič, raz vsak hrib, od sleherne cerkve. V zvonikih se je začulo veselo potrkavanje ubranih zvonov in razlegalo se je po vsej dolini zvonjenje in ukanje.

Praznična in vesela noč! Povsod se ne slavi kres tako slovesno, kakor v Suhi Krajini in to še dandanes, ko se ta zanimiva navada, izvirajoča iz poganstva, drugod bolj in bolj opušča.

Štirje najspretnjši Robovski mladeniči so zažgali gromado na štirih oglih in plamen je prasketajoč in pokajoč švigal višje in višje. V hipu je plapolal velikanski kres, ki je obseval bližnjo okolico. Ljudje so naredili okoli ognja velik krog, ki se je večal ali manjšal, kakor je kres rastel ali pojemal. Kadar je kres pojemal, nametali so zopet novih butar na ogenj, da je vzplapolal iznova. Ko so zmetali zadnjo kurjavo, posedli so po zeleni trati in so poslušali ubrano zvonjenje, pokanje možnarjev in veselo petje mladeničev, ki so kresovali svetemu Ivanu. Šteli so nebrojne kresove po gorah in gričih. Na severu je gorel zadnji pri sv. Ahaciju in na Krvavih Pečeh, na jugu v Črnem Vrhju, najbolj visoka sta pa bila kresova na Kamen-

vrhu, kjer ga je kuril Jerkin sam, in pa na Vrhovščaku, kjer so kresovali Vrhovščani in Žukovci.

Tudi Robovčani so marsikatero pesem zapeli sedeč pri kresu, dokler ni pogorela zadnja šibica. Lovro se ni preveč veselil, sedel je bolj na strani in premišljeval, kam bi šel za zakladom. Rad bi bil šel iskat zaklada, še rajši bi bil pa vse pustil, ako bi bil mogel kje drugje dobiti denarja, ker se mu je ta reč zdela vendar malo nevarna.

Že zdavnaj je odbila ura deset, ko so se vzdignili od kupa žrjavice in so se vračali vsak na svoj dom. Nekdo je še naredil na kupu tri križe iz palic, da bi se prišli po noči angeljci gret k ognju.

Ostal je Lovro sam sedeč in premišljuječ, ali bi šel, ali ne, kam bi šel, kje bi bilo boljše. Kmalu se odloči. Vstane in krene po bližnji kolovozni poti, ki vodi na Sešine, kjer so Robovski pašniki in listniki polni velikanskih pečin in prepadov, kamor so ljudje najrajši zakopavali svoje dragocenosti, kakor je slišal Lovro.

Pri sv. Antonu na Rebri je bila cerkvena ura lepo in glasno in vsako četrt je Lovro dobro slišal.

Ravno na Plánini pri križu je bil, ko je odbilo najjst in je pričel denar cvesti. Iz žepa izvleče robec, odvijje ga in vzame iz njega papir s praprotnim semenom. Najprvo pogleda v obližje križa, kjer je že marsikdo iskal zaklada, ki ga je bajè neki skopuh tam zakopal. Ker ne vidi nikakega ognja, ali v tem slučaju denarnega cveta, ali kaj drugega, kar bi kazalo zaklad, zavije na desno od ceste v dolino. V roki je držal pripravljeno praprotno seme, z očmi je pa strmел v temo, v vsak grm, pod vsako drevo, pod vsako skalo. Vse je kazalo, da bode zaman njegov trud.

Ura v zvoniku cerkve sv. Antona je naznanila pol polnoči in lahen vetrič od zahoda mu je prinesel njene glasove na ušesa. Že toliko časa je kolovratil čez grm in strn, pa nikjer še ni zagledal tistega skrivnostnega ognja, tistega zelenega denarnega cveta.

Lovro je mislil, da je igrača zaklad najti in dobiti, ker je nekdam slišal, da je pod vsako veliko skalo, pod vsakim krivim drevesom zaklad. Držal se je, kakor je sam sodil, bližnje ceste, da ne bi po noči kam zašel po nepotrebem. Ura je udarila tri četrt na polnoč; še malo časa — pa je zamujeno, Lovro bode šel tako suh domov, kakor je šel od doma. Mislil je že vse pustiti in se vrniti na cesto. Že je odvijal papir, da bi raztresel praprotno seme na vse vetrove, ko zagleda v gošči pred sabo nekaj zelenkasto žarečega. Kako razkošno veselje, kaka neizmerna radost ga je obšla po vsem telesu! Še malo trenutkov in vračal se bode z bogatim zakladom domov. Tako je mislil Lovro. V roki tiščeč papir s semenom je prodiral v goščo, zroč nepremično v tisto skrivnostno zelenkasto svetlobo, ne menč se zato, da ga je bodeči glog neusmiljeno opraskal in mu je kriva leska posnela klobuk raz glavo.

Bliže in bliže je bil zakladu. Že se je pripravljaj, da potrese praprotno seme na cvet. Odvije papir in stopi še jeden korak naprej, da bi posul bolj gotovo. Stal je na suhem vejevju, katero je pokalo in se drobilo pod njegovo težo. Kar namah počí debela veja in kup z Lovretom se pogrezne. »O je-ej!« razlegal se je Lovretov glas, ki se mu je izvil iz prsij, ko se je pogrezal. »Jej!« je odmevalo od gozda in udarilo na ušesa Drobničevega Jožka, ki je gnal po cesti par hrvaških buš iz Bučke. Na Krki, kjer je nazadnje krmil, bil se

je navlekel kislega Bolečana in je že težko dohajal buše. Ko mu ta obupno-bolestni krik udari na ušesa v takem kraju in o takem času, oblije ga po vsem životu kurja polt in ščetinasti lasje mu privzdignejo klobuk. Takoj ga mine pijanost in udere jo za bušami, ki so bežale pred njegovim bičem, da so se mu kresale iskre pod okovanimi čevlji.

»Trap! trap! trap!« in »švrk! švrk! švrk!« razlegalo se je po nočni tišini. Buše so morale najhitreje predstavljati noge, Jožek je pa za njimi tekkel, kakor da bi imel krila. Pozabil je pijanost, trud in zaspanost in še opazil ni, da mu je sfrčal klobuk raz glavo. Spomnil se je pa vseh pripovedek, ki jih je slišal, kako so nekdam na Plánini hudi razbojnikí ljudi lovili in jih morili. Prepričan je bil, da so razbojnikí zopet stopili v javnost, in da je bil ta obupni krik gotovo katerega onih nesrečnežev, ki so prišli njim v roke; menil je, da ga hočejo silovito umoriti.

Bujna domišljija je vse živo risala njegovim dušnim očem.

Še nikdar ni Drobničev Jožek premeril, ali prav rečeno, predirjal poti iz Plánine na Robovje tako hitro, kakor na tisto kresno noč . . . Ko je prisopihal za bušami do Robovja, tedaj se je še le drznil ozreti se, in ko se je prepričal, da ga nihče ne preganja, jel je iti položneje. Še le sedaj je zapazil, da nima klobuka; pa te izgube ni objokoval, ampak si je mislil: »Da sem le še cel in da je duša v meni, pa sem vesel; za trideset grošev pa dobim že nov klobuk v sejmu pri sv. Antonu na sv. Aleša dan.«

Pod lipo so še sedeli mladi fantje, kateri o poletnih nočeh ne morejo spatí. Ko pride do njih Drobničev Jožek z bušami, pozdravijo ga, rekoč: »Dober večer!« V krajini je ta šega že od

davnih časov in kdor bi po noči ne odzdravil, godilo bi se mu slabo.

»O, za pet ran božjih, vi ste pa tukaj!« zajavka Jožek, ko je videl, da so ljudje. »Ljudje, pojdite! hitite ljudje božji! na Plánini devajo razbojniki nekega človeka iz kože, da tako milo prosi in žalostno ječi, da se ga mora človek usmiliti, ako nima kamnitega srca.«

»Beži, beži, norec! gotovo se ti je sanjalo dremajočemu pod hrastom, ko so se buše pasle po lazih!« odgovori mu Reberščakov Jurče.

»Oj, kaj vam pravim in rečem! Nikdar naj ne vidim svoje matere, ako ni res, kar sem vam povedal. Tam gori za Plánino, v tistem jarku pri cesti, mučijo hudi razbojniki človeka, ki milo joka in bridko vzdihuje: jej! jej! jej!«

»He-he-he! razbojniki — dandanašnji!« nasmeja se zoprnim glasom Vide s Pustote, »ali ste že kdaj slišali, da bi v naših krajih bili razbojniki, he-he-he!«

»Kaj vam pravim, razbojniki ga bodo — verjemite ali ne verjemite; jutri ga boste lahko našli tam gori za Plánino brez kože!« velí Jožek, ki je bil nevoljen, da mu nečejo verjeti.

»Mlade lisice so lajale«, dé nekdo drug, »pa je mislil, da kdo ječí in na pomoč kliče!«

»Verjemite mi ljudje, ali kaj ste, ako vam rečem, da ga bodo razbojniki umorili; tecite in preženite jih, da rešite človeka, ki morda še ni pripravljen za smrt.«

»Zakaj ga pa sam nisi izkušal rešiti, ako si ga videl med razbojniki!«

»Kdo pravi, da mu nisem hotel pomagati?! Kaj mu nisem! Zakadil sem se med razbojnike, pa precej so se proti meni noži zablesketali in po meni bi bilo, ako bi se ne bil ognil. Ko bi bil jaz pripravljen za smrt, ne bil bi se tistih nožev nič ogibal, tako pa, ko

še nisem zrel za smrt in imam marsikaj še poravnati na tej božji zemlji, urezal sem jo rajši proti domu, ker ne maram iti v vice ali pa še celó v pekel. Klobuk moj je pa vendar jeden razbojnikov nasadil na svoj nož, da sem moral gologlav ubežati.«

»Nikar ne čeljustaj, kdo bo verjel tvojim neslanostim, saj nismo bebci! Klobuk ti je pa vzel Hočevski Kodrič, ker nisi imel groša, da bi bil vino plačal!« zavrne ga Jurče.

»Vi mi ne verjamete, jaz sem pa tékel s Plánine sem do vasi!«

»Tepec, zakaj pa si!« reče mu več mladeničev, in glasen smeh mu udari na ušesa.

»Hej! buše, hej!« dejal je Jožek, udaril buše čez križ in je šel užaljen naprej, ker mu nikakor niso hoteli verjeti, česar je bil on tako prepričan in je tudi verjel.

Na kresno jutro je Pečarica mešala žgance tiščeča lonec med kolena in je dejala starejšemu dečku: »Idi, idi gori na hlev, pokliči Lovreta ter mu reci, da je solnce že visoko in se žganci hladé; gotovo je zaspal; sinoči je predolgo bdel!«

»Saj ga ni! saj ga ni!« privpije kmalu deček; »seno je mrzlo in nikjer ga ni na hlevu.«

»Ni ga?« začudi se Pečarica; »skoči, skoči še na skedenj in na kozolec! Morda pa kje drugje leži!«

»Mati, nikjer ga ni, prav nikjer, vse sem preiztikal na skednju in kozolecu, pa Lovreta ni nikjer!«

»Poglej še na vrt in na polje!«

Nikjer ga ni bilo in tudi h kosilu ni prišel in nihče ga to jutro še ni videl.

»Treba bode iti doli na Selišče pogledat, morda je pri materi, ker so se morda sinoči nekoliko zbili, pa jo je dobil čez črepinjo, da se mora sedaj

zdraviti!« dé Pečar, vzame oguljen klobuk in se sam napoti na Selišče.

Na Selišču ga ni bilo in mati ga že od nedelje ni videla. Prestrašila se je, ko je slišala, da sina iščejo in da ga ni nikjer; sumila je, da si je v neizmerni žalosti storil kaj žalega. Pečar je vprašal še tega in onega na vasi, pa nihče ni vedel, kje je Lovro. Pri kresu so ga še videli, potem pa nikjer več.

Sedaj so pa začeli verjeti tisti mladeniči, da je vendar res, kar je po noči Drobničev Jožek pravil, da so razbojniki za Plánino nekoga umorili, in povedali so Pečarju. Bliskoma se je raznesla ta novica po vasi in po fari in hipoma so vedeli mladi in stari, da so Pečarjevega hlapca na kresni večer za Plánino umorili.

Napravili so se mladeniči in možje ga iskat, da bi ga pokopali v blagoslovljeno zemljo, da bi njegov duh ne strašil nočnih potnikov.

Ne smemo sedaj zamolčati, kaj se je bilo zgodilo z Lovretom. Lovro je bil zašel na Rupnice, kjer je mnogo globokih jam in prepadov. Nekatere bolj nevarne so pokrili z debelim in drobnim vejevjem, da bi se pasoča živina v njih ne ponesrečila. Lovro je bil zašel k taki pokriti jami in je videl tisto zelenkasto svetlobo, ki je mislil, da je cvet zakopanega denarja, kar pa ni bilo nič drugega, kakor gnil les, ki se po noči, posebno, ako je malo vlažen, rád sveti. Šel je s praprotnim semenom bliže in bliže tisti lučici. Tako je zašel na tak kup vejevja, ki je pokrival jamo, in ker je bil les že Bog vé koliko let na jami in že ves trhlen, prelomijo se spodnje debelejšje veje, ki niso mogle nositi ne navadne teže, in Lovro pade s celim kupom v globočino kake tri sežnje globoko. K vsej sreči se je jama nekoliko zoževala proti dnu in se je sedaj z ve-

jami zagatila tako, da ni mogel globlje pasti; vendar je moral biti miren, ako ni hotel pospešiti gotove smrti, ko bi se mu udalo vejevje pod nogami.

Padajoč se je bil dobro obtolkel ob trdih skalah in tu pa tam mu je tekla kri iz rane.

Kako je obžaloval, da je verjel besedam Postreljačevim! Še-le sedaj je spoznal, da je to le prazna bajka, kateri sam Postreljač prav nič ne verjame, ker bi se najprej pač on sam z zakladom okoristil, saj je vedno potreboval denarja. Da bi obupoval, ni imel časa, ampak premišljevali je moral, kako bi si pomagal. Po noči ni videl, kako bi se rešil, zato je sklenil mirno počakati dneva. Rane so ga skelele in žeja ga je mučila.

Čez dolgo časa izginejo zvezde z neba, kar ga je videl nad seboj, in okoli njega je nastal somrak. Svetloba je rastla in kmalu je izprevidel, da se sam iz jame ne more rešiti, in zato tudi ni ničesar poskušal. Tolažil se je, da morda prižene v ta kraj kak pastir živino in da ga prikliče; zato sedaj pa sedaj glasno zavpije, da bi ga zaslišala kaka krščena duša, ako bi bila blizu.

Ura za uro je potekala ali nikogar ni bilo na njegov klic k jami in izprevidel je, da bode moral še precej časa čakati rešitve. Huda žeja ga je mučila in zaspanec ga je nadlegoval. Ko se ni mogel več braniti spanca, zaprl je oči in zadremal.

Dolgo ni dremal, ko ga vzdrami govorjenje. Pomane si oči in poslušaj, kaj je. »Klobuk, klobuk smo našli!« vpil je nekdo in od vseh stranij so se oglašali drugi.

»Tukaj nekje mora biti, daleč ga niso vlekli«, reče nekdo drugi, katerega je Lovro po glasu spoznal za Pečarja.

»Tukaj sem, tukaj, v jami!« zavpije Lovro, kar more in zakliče Pečarja po imenu.

Izprva takoj umolknejo iskalci; ko pa spoznajo pravi Lovretov glas, stopijo bliže in pogledajo v jamo. Kmalu jih je bilo polno okoli jame, ki so gledali vanjo, Lovro pa kvišku. Seveda to gledanje in govorjenje ni pomagalo nič in s praznimi rokami ga nikakor niso mogli rešiti. Nekateri so šli domov po vrvi in tako je moral še čakati, predno so ga potegnili zopet na trda tla.

Radovednosti nikakor ni hotel ustreči, ko so ga vprašali, kako je prišel v jamo; vsaj pravega ni hotel povedati. Spodobilo bi se bilo pač, da bi povedal resnico že iz hvaležnosti, da so ga iz jame potegnili; toda, zakaj je molčal, umevamo lahko.

Začudil se je pa, ko so ga poprašali o roparjih, ki so ga bajè hoteli umoriti,

kakor je trdil Drobničev Jožek. Čim bolj je zatrjeval, da ni nobenega roparja videl, tem bolj so verjeli in bili prepričani, da so ga roparji v jamo vrgli, da pa tačas Lovro ni bil pri zavednosti, ali jim je pa moral priseči, da ne bo nič o njih govoril, ako ga pusté živega. Zastonj je trdil, da je padel sam v jamo.

Lovro si je pri materi lečil vdrto kožo. Jediná mati je vedela, zakaj je Lovro padel v jamo in pa Samovškova Anica je morebiti slutila. Drugi so govorili čudne reči. Tisti, ki so verjeli Drobničevemu Jožku, pravili so, da so ga razbojniki napadli; drugi so trdili, da si je hotel sam življenje končati zato, ker mu ni Samovčan dal Anice. Govorili so še mnogo, in tako je bil Lovro po tem dogodku res glasovita oseba.

(Dalje.)

V s a m o t i.

I.

Stavil sem hrumeči svet,

Samoto si izbral; —

Dišeči cvet mladostnih let

Osul je časa val.

A srečen sem, če tudi cvet

Ne trosi več vonjav, —

Pa srčni mir, pa sreča spet

Pošilja mi pozdrav.

Nesrečni svet! Mamil imaš

V naróčaju odveč —

Gorjé pa mu, komur podaš

Smejé napoj žareč! . . .

Sladak, kot vsak, i tvoj je strup,

Sladkó dišeč tvoj cvet, —

A v kupo trosi si obup,

Kdor tebe moli — svet! . . .

I jaz pokusil sem napoj,

Nasmehu sem verjel, —

A ta napoj, nasmeh je tvoj

Mi srečo strl v pepel!

Pekél tu v prsih nosil sem,

In često pozno v noč

Groznó trpeč Te prosil sem:

»Moj Bog, moj Bog, — pomoč!«

In Ti si dvignil me ljubó

In gorko me objel, —

Pogasil ogenj si skrbnó,

Ki v prsih mi besnel.

Tu srečen spet sem! Kaj, če cvet

Ne širi več vonjav!

Pa srčni mir, pa sreča spet

Pošilja mi pozdráv! . . .

II.

Brez grenkih solz in brez tožbâ
Gorjé sam svoje nosim,
In tebe, mrzli svet, solzâ
Sočutnih več ne prosim.

Ko dete sem še nežno bil,
Na materino krilo
Ihteč solzé sem grenke lil,
Če me je kaj žalilo. —

In vsako bol in vse gorjé
Mi ona je vmirila,
Ko dvignila me je smeje
In gorko poljubila.

In zdaj že spava mnogo let
Pri cerkvi tam-le v jami, —
In jaz zamán sem prosil svet,
Da on tolažbe dá mi . . .

Ah, brez tožbâ in brez solzâ
Za tuje svet gorjé je,
On svoje boli le pozna
In tujim se le — smeje . . .

Zató zdaj nem in brez tožbâ
Gorjé sam svoje nosim,
In tebe, mrzli svet, solzâ
Sočutnih več ne prosim! . . .

Josephus.

Brez domovja.

Komür je britki jad družnik jedin
In skrb — ženica vela — mu družica,
Umira, kot jeseni mrè cvetica,
Komür je britki jad družnik jedin.
Kaj čuda, če mrjó, venó mu lica!
Saj ž njih mu čitaš slova bolečin,
Komür je britki jad družnik jedin,
In skrb — ženica vela — mu družica.

Naj širnega premeri pol svetá,
Nikjer ne najde sladkega pokoja,
Le dalje še ga vède trudna hoja,
Naj širnega premeri pol svetá.
Imajo ptice v zraku gnezda svoja,
On — potnik večni — ni nikjer domá,
Naj širnega premeri pol svetá,
Nikjer ne najde sladkega pokoja.

Ahasverus.

Vodotoč v Polici.

Ne bomo vozili več v sodih vodé,
Kot prej smo vozili že mnoga jo leta.
Prav modri so naši občinski možjé,
In skrbni za srečo, ugodnost so kmeta.

Napéljali bodo v cevéh pod zemljó
Potók, ki iz brega Pešata se vije.
Potrebna je voda človeku zeló
Za jed in pijačo, in ž njo se umije.

Nabrali, zložili že lep so denár,
Ko sneg se bo stajal, se lotimo dela.
Ljudje in živina vsa, vsa za vsekdár
Krepilne pijače dovólj bo imela.

„A kje bi studencu odmerili tir?“ —
»Do hišice moje!« — „Jaz menim narobe,
Ob moji naj teče!“ — »Ti vnemaš prepír!«
„Kdo vnema prepír?“ — »Le jezik za zobe!«

In vedno se huje jim vnema razpor,
Odjenjati sosed sosedu ne mara.
Na dvoje razcepi občinski se zbor,
Rodi se sovraštvo, zavist in prevara.

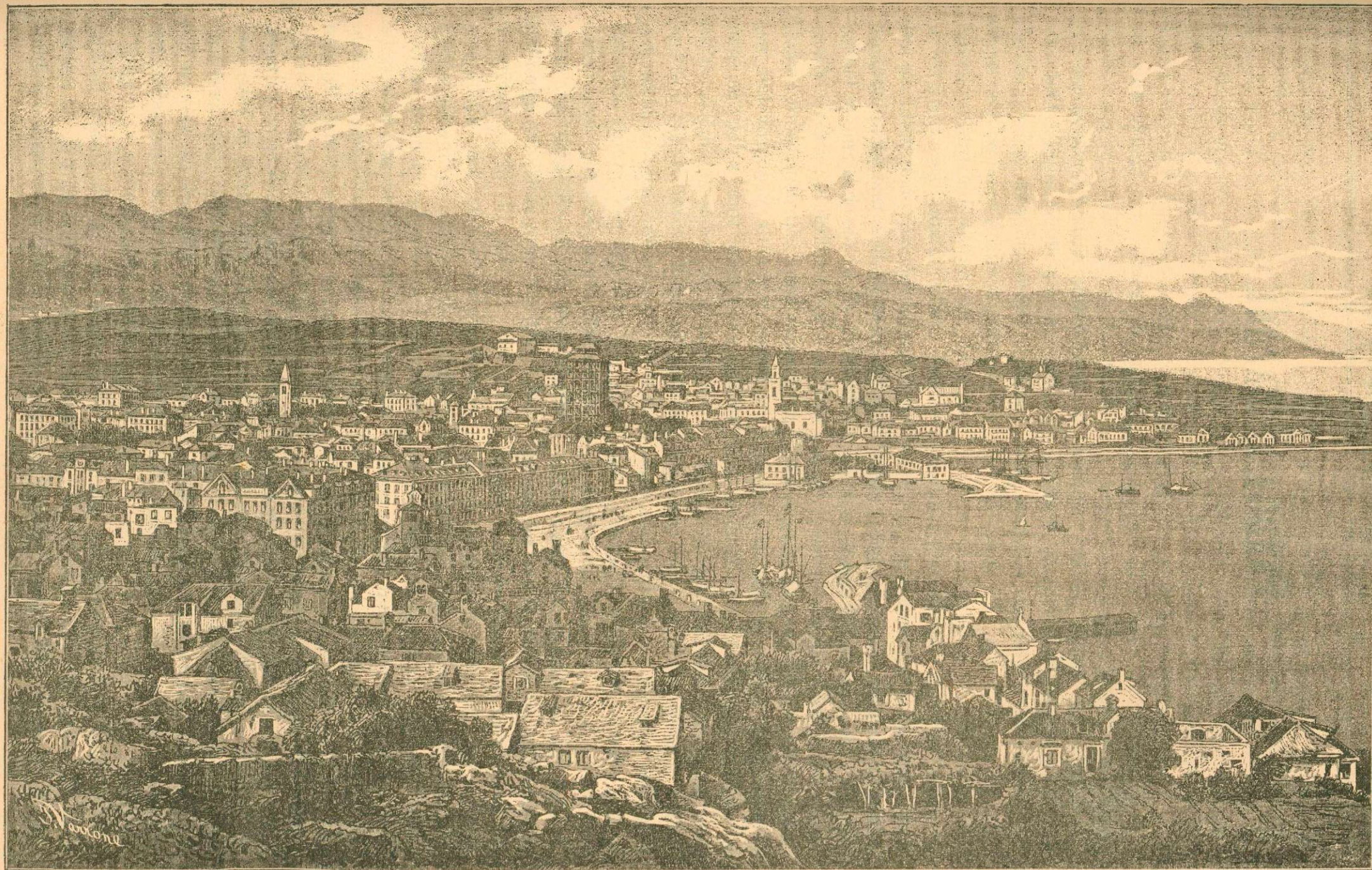
Kedo bode zmagal? — Kje večja je moč?
Katera bo stranka premagala drugo?
Li pravda pové naj, kje bo vodotoč?
Kedaj pač začnete kopati že strugo?

Občinski pastir pa jim nekega dne
Naznani prečudno in bridko novico:
Studenec Pešata, — strmite ljudje! —
Usahnil je v noči, — jaz pravim resnico!

Potrtega srca gre hitro vaščán
Pogledat pod hribec k nekdanjemu viru:
Razdrta je zemlja, ves trud je zamán,
Studencu je konec in konec prepíru.

Fr. Krek.

Spljet v Dalmaciji.

Podobe iz naroda.

III. Babica.

(Spisal Podgoričan.)

Babice ne zabim nikdar. Vedno mi je pred očmi njena podoba, živo se spominjam njenega govorjenja in delovanja. Pa kako bi se tudi ne spominjal z ljubeznijo in hvaležnostjo nje, ki mi je namestovala mater, nje, ki mi je bila vse . . . !

Bog ni dal, da bi bil jaz videl kdaj svojega očeta, da bi bil poznal svojega deda. Umrta sta mi oba, predno sem znal razločevati, kdo so moji stariši, kdo so sosedje in tujci. In kmalu, kmalu potem, ko sem obul prve hlačice, ko sem šel prvič v šolo, legla je tudi moja mati v hladni grob, v večni počitek. Nagloma sem bil na svetu sam, čisto sam . . . brez očeta in matere, brez bratov in sester . . . postal sem sirota . . . Trebalo mi je skrbne in blage roke, ki bi vodila mlado življenje po pravi, a težavni poti poštenja skozi mnogoštevilne nevarnosti, ki vedno hočejo uničiti mlado bitje dušno in telesno. Ko bi mi bili stariši zapustili mnogo lepih tisočakov, prostrana posestva, polne žitnice, poln hlev živine, bilo bi se našlo takoj nebroj skrbnih varihov, ki bi bili hoteli skrbeti za-me, bogatega dediča. Tako pa, ko so videli, da sem siromak, še zmenil se ni nikdo za-me, in moral bi bil poginiti kakega mrzlega zimskega dné ob cesti, ko bi bil hodil od sela do sela, od hiše do hiše, da nisem imel — babice.

Moja babica je doživela že mnogo veselih dnij, a še več takih, ki se jih človek spominja z bolestjo. Množica let

in brezštevilne skrbi in težave so zapustile znatne sledove na njej. Pod težo let se je lahko uklonila njena postava, od premnogih skrbij so se pobelili njeni lasje, ki jih je nosila v trak vpletene v dveh kratkih kitah. Lica in čelo je imela nagubančena, zakaj zob časa niti gladki in sveži koži mladega obraza ne prizanese. Često je bila moja babica tudi vesela, in takrat so ji sive, udrte oči veselja žarele in ostre poteze okoli ust so se premenile v dobrovoljen nasmeh; tedaj sem tudi videl, da ima babica samo še jeden zob. Nas, svoje vnuke, je imela silno rada; posebno mene je imela rajša, nego svoje sinove, zato ker sem bil na svetu tako zapuščen. Učila me je vedno, kako mora človek pošteno živeti, lepo se vesti, vselej prej dobro premisliti, predno kaj stori itd. Oj, ko bi bil jaz verno v srcu ohranil njen zlati nauk, njene premišljene besede ter po njenih svetih tudi ravnal, bil bi danes drug človek, nego sem sedaj; ne bi mi bilo treba se s tako težavo boriti za obstanek, za to borno življenje . . . Pa mislil sem si: babica je stara, zastarela je v svojih nazorih, ki so sedaj prišli že ob veljavo; prijel sem se novih načel in tako sem zagazil globoko v blato, iz katerega ne bodem mogel več, ali pa le z veliko težavo. Upam, da bode Bog uslišal gorečo molitev verne babice.

Kako marljiva je bila moja babica! Delala je neprestano od zore do mraka, po letu in po zimi. Njeno geslo je bilo:

»Vstani zjutraj s svitom in zvečer pojdi k počitku z mrakom!« Tako je tudi ravnala vedno in je bila nevoljna, ako tudi drugi nismo tako storili. Vsako jutro je šla v cerkev k maši; seveda, dokler sem bil doma, moral sem iti tudi jaz vsak dan ž njo, razven ob hudem zimskem mrazu. Zjutraj, ko se je oblekla, pokleknila je na klop k peči in je molila; takrat smo morali drugi vstajati. Potem je šla v hlev pogledat k živini; ako nisem še bil po koncu takrat, ko se je vrnila, vzela je odejo raz mene, in hočeš nočeš, moral sem vstati. Dejala je vedno, da je tisti človek najbolj len, ki čaka, da ga solnce na postelji obsije. Potem se je pripravila za v cerkev. Ko je bila dobra, odprla je svojo veliko škrinjo in je vzela iz nje molek, mašno knjigo z debelimi črkami in starim tiskom, dalje robec, da je vanj zavila knjigo, in potem je še vzela naočnike, ki jih je imela v usnjatih nožnicah. Po poti, ako ni imela tovarišije, je molila. V cerkvi je imela svoj sedež.

Čez dan je imela opravila vedno polne roke. Dokler je bila še pri moči, krmila je goved in praseta, pozneje pa samo perjad.

V soboto, ko je odzvonilo delopust, pripravljala se je za nedeljo. Najprvo je déla v red svoje lase, potem je osnažila obuvalo; ko je storila to, umila se je, potem je pa še jedenkrat pogledala, ali je kakšno silno delo, da se ne sme odložiti. Ko je videla, da je vse pospravljeno, šla je zgodaj k počitku. Ob nedeljah je šla največkrat k dvema mašama; vselej, predno je odšla, dejala je onim, ki so doma ostali: »Dobro varujte! Bog z vami in sv. Florijan!«

Popoldne je bila največkrat sama doma, med tem, ko so šli drugi k nauku. Ko je v cerkev odzvonilo, vzela je tudi ona knjigo, največkrat »Dufhno

Pafho«, sedla je za mizo, nataknila rmeno okovane naočnike ter je brala toliko časa, da so se vrnili iz cerkve. V poletnem času, ako je vreme dopuščalo, šla je babica po nauku na polje, da je videla, kako uspeva setev.

Po zimi je predla . . .

Preprosto in zadovoljno je živela moja babica.

Takrat, ko sem bival pri njej, bil sem tudi jaz srečen in zadovoljen.

IV. Materina smrt.

Po soparnem dnevu je prišla temna, viharna noč. V hiši, sredi vasi, sedeli smo jaz, moja babica in teta. Na postelji je ležala moja mati. Mirno je ležala na trdem ležišču; veli roki je imela skleneni na prsih; dihala je počasi in težko; obraz je bil bled in upadel, oči pa globoko udrte pod čelo. Na očeh njenih je ležal mrak, a v duši njeni je bilo jasno. Čutila je, da so ji ure že štete. Pričakovala je smrti mirno in udano.

Babica je sedela na stolu — hčeri na strani, jaz sem sedel na klopi, teta pa pri peči. Nobeden si ni upal govoriti. Tesno mi je bilo pri srcu. Čulo se je le materino dihanje in pa počasni tiktak na steni. Sedaj sem pogledal bolno mater, sedaj skrbno babico in sedaj zopet teto, ki se je hudo borila s spancem; reva že mnogo nočij ni zatisnila očesa. Svetilka je brlela ob koncu vzglavja ter je s svojo slabo svetlobo mračno razsvetljevala sobo. Čudno je bilo v sobi . . .

Zunaj je tulil veter okoli hišnih oglov ter vršel po drevju. Časih je butnil na večna vrata, časih zopet na okna, da so kaj neprijetno zašklepetala. Zdelo se mi je, da hoče priti v sobo in tudi tu kaj prevrniti. Bilo me je groza.

Pogledaval sem vedno na uro, niso-li kazalci zastali; še le večkratni pogled me je prepričal, da se premikajo počasi.

Veter je tulil silneje in silneje ter je močnejše in krepkejše potresal okna. Babica je tiho molila. Ura je kazala blizu polnoči. Sedaj se pa začuje turoben, mrkel glas izpred hiše. Babica se strese, obledi ter reče žalostnim glasom: »Skovir!« Teta zaplače. Jaz nisem znal, kaj to pomeni. Zrl sem babico. Ona me milo pogleda in reče: »France, mati bode umrla!« Silno sem se prestrašil. Tega nisem nikakor mogel verjeti, da bi umrla moja mati, katero sem imel tako malo časa; to se mi ni zdelo možno.

»Da, da, umrla bodem, umrla kmalu«, reče nenavadno glasno moja mati. »Umrla bodem težko. Ko bi njega ne imela«, in pokazala je z onemoglo roko na-me, »umrla bi lahko; a sedaj, ko ga zapuščam nedoraslega, nepreskrbljenega, umiram težko.«

Zopet je bilo tiho v sobi. Zunaj se je začul drugič turobni skovirjev glas. Glasneje je zaplakala babica, glasneje teta, a jaz nisem jokal; neznosna bol mi je hotela raznesti srce. »Kmalu bodem končala pot življenja ter prestala bol in trpljenje!« dé zopet moja mati. »Mati, bosega in razstrganega vam zapuščam svojega sina . . . Lepo vas prosim, mati, skrbite zanj, da bode pošten, ter da se kaj nauči!« »Ti France«, reče proti meni, »slušaj mater!« Stopil sem k postelji, sklonil sem se k materi, da me je prekrižala. »Z Bogom sin, z Bogom mati in sestra!« Napa-

dale so jo smrtne težave. Po obrazu in rokah ji je lil mrzel pot. Babica odpre staro skrinjo, vzame iz nje blagoslovljeno mrtvaško svečo in blagoslovljeni molek, iz omarice vzame vodo sv. treh kraljev in raz steno sname sv. razpelo. Prične moliti rožni venec. S teto sva odgovarjala. Zunaj je tulil veter ter nam tako delal noč še strašnejšo in žalostnejšo. Ko odmolimo rožni venec, molimo še litanije za umirajoče. Babica mi dá v roko svečo, sama je pa kropila umirajočo mater ter ji stiskala sv. razpelo v roko.

Zunaj glasno zauka skovir. Vsi trije pogledamo h kratu umirajočo mater. Dve svetli solzi sta ji prilezli iz očij na lice . . .

Sedaj pa zatuli veter, udari z vso silo na okno, da se odpre in mrzli piš pogasi sveči. Bili smo v temi. Oj, kako me je bilo groza! Babica poišče žveplenke ter naredi počasi luč. Pogledamo zopet vsi trije mater . . . a ona je bila takrat že pred božjim sodnikom. Morda je smrtni angelj prišel skozi okno ter pritisnil svoji ledeni ustnici na materino čelo, da se je njena duša laglje ločila od telesa. Sedaj so se mi pa udrle solze po licih. Nisem vpil, nisem vil rok in pulil lās, a bilo mi je vendar grozno hudo.

Ne vem, kdaj sem nehal plakati, a ko se vzbudim drugega jutra, bila je moja mati že na mrtvaškem odru.

Tako je umrla moja mati.

One noči ne morem zabiti, a tudi onega groznega, mrtvaškega ptiča skovirja ne . . . Sovražim ga od smrtne noči svoje matere.

Slavonska hiša.

(Potopisna črtica. Napisal —è.)

Mi dodjomo ovdi
Prid gazdine dvore.

Slavonska nár. pesem.

Pred nami se razprostira prostrana, široka cesta. Glavni kolovozni pot (drum) je v sredi, a na vsaki strani je prav po velikomestno manje široka cesta za pešce. Poslednja je vendar še toliko široka, da poganja ob njenih stranéh zelena travica, na kateri se hladé ob letnih večerih utrujeni prebivalci in si pripovedujejo marsikaj zanimivega »kod lule duhana«. Nič kaj prikupljiva ni ta slavonska cesta. Po letu leži na njej po nekoliko prstov na debelo prahú, a po zimi in pa v deževju imaš blata, da ga jedva pregaziš.

To je slavonska ulica ali sokak, a na obeh njegovih straneh, tik one ceste za pešce, porazvrstile so se prijazne hiše in pa ograjena dvorišča. Slavonske hiše so jako dolge in obrnene so malone vse tako, da gleda ožja stran na cesto, a glavno pročelje je v dvorišču. Kakor je kje običaj, tako so pa postavljene: v nekdanji Vojni Granici so večinoma zidane in lepo pobeljene, v lepi Šijačiji (okolica mesta Požege — požeška kótina) so navadno lesene in počrnele od vremena in pa od dima, a istotako tudi v ravni Djakovštini. V vsaki hiši je obično po jedna velika soba in kuhinja. Oglejmo si takovo sobo!

V prostorni slavonski sobi opaziš najpoprej veliko bukovo, ali pa tudi hrastovo mizo, na kateri je vedno velik hleb kruha, pokrit s vezanim prtom, jasen svedók narodne sreče in gostoljubnosti. Okrog mize se prostirajo debele, dolge klopi, na katerih sedé moški pri jedi; žene jedó pa stoječ. Stolcev

iskal bi zaman. Stene so pobeljene in okrašene s preprostimi slikami, a poleg njih so razvrščene po zimi mnoge postelje za mnogobrojne hišne prebivalce. Na oni steni poleg vrat je zabitih nekoliko klinov, na katere obešajo moški svoje kožuhe (kudmenove) in razne druge stvari, a poleg druge stene so stánovi t. j. tkalski stroji, na katerih tkó žene vso zimo in prirejajo izdelke, katerim se mora čudom čuditi tujec in kakoršnih bi zaman iskal pri drugih narodih. Kakor drugod, tako je tudi v Slavoniji častitljiva peč središče družinskega življenja in zavzema precejšen del prostorne sobe. Tudi zanimivi zapeček ji ne nedostaja. Okrog nje so privezane za grede dolge palice (vrljike, čiviluk), na katere obešajo po zimi mokre opanke in drugo obleko, da se suši. Ob peči so pa široke klopi in po nekoliko tronogih stolčkov (tronožki), na katere posedajo ob dolgih zimskih večerih in si pripovedujejo pripovedke. Soba je po letu, po dnevu in po noči največ prazna, le obed in pa grdo vreme privabita njene prebivalce za nekoliko časa k skupni mizi, ker po dnevu se razidejo po opravilu, a po noči spé zakonski v svojih posebnih sobicah (kijérih), ali pa tudi pod milim nebom sredi prostornega dvorišča. Ali zato je soba po zimi bolj živahna; vse »kar leze in gre« išče v njej svojega zavetja; ženski spol marljivo tke in préde, moški tešejo, popravljajo kako stvarico, ali pa, kar je češče, pohajkujejo brez posebnega opravila; a kar jih je še

srajčnikov, igrajo se veselo kričeč s psičkom, mačko ali drugo božjo živalico sedaj pri peči, sedaj pri mizi, sedaj zopet pod mizo — saj otroci so povsod otroci. In peč, ona častitljiva, ogromna peč, ona vse greje in vse napolnjuje z nekakim zadovoljstvom, ona je, katera sladi lepe narodne pripovedke in vabi iz krepkih grl vesele narodne pesmi.

Najvažnejši del slavonske hiše je poleg sobe — sajasta, počrnela kuhinja. V sredi kuhinje je prav nizko, prostorno ognjišče, na katerem plapola velik ogenj. Kuhinjske stene so povsem črne od dima, posebno pri onih hišah, pri katerih nimajo dimnika (hodžak). V plodni Posavini, kjer so velike, čedne hiše, redko kje pogrešaš dimnika, vrhu katerega sta si spleli dolgonogi, dolgokljuni štoklji gnezdo iz raznega dračja in suhljadi in vrhu katerega se ogledavata tako zadovoljno v društvu svojih mladih po prostornem selu. Najbolje povšeči so mi bili dimniki v Djakovštini. Strehe so krite ondi z malimi hrastovimi deščicami, nad njimi se vzdiguje v zrak dimnik iz prav enakih deščic, a oblika mu je kakor kakega zvonika. Nekoliko časa se vzdiguje in je vedno tanši do onih odprtih, kjer uhaja dim v zrak, a tamkaj se začinja lična mala strešica, katera se završuje z visokim, vitkim šiljkom. V Šijačiji obično pogrešaš dimnika, zato so ondi kuhinje še bolj zakajene, a po stenah in kuhinjskem posodju so se napravili uprav mali kristali od saj, kateri se posebno zvečer, osvetljeni od plapolajočega ognja, kaj lepo svetlucajo. Na jednom kraju kuhinje leže drva in posoda za pepel, pri vratih stoji čeber z vodo, a na steni je počrnela polica, na kateri so razvrščeni lonci razne velikosti in pa črne lesene sklede. Kuhinje, katere nimajo dimnika, napolnjene so vedno z dimom

in prav lep prizor je takova kuhinja na večer. Na nekoliko pedij visokem ognjišču gori ogromen ogenj, vendar-le slabo razsvetljuje počrneli prostor, ker ga ovira njegov oznanjevalec — gost dim; v velikanskih loncih — mnogo je domačih, ki se ne morejo baš pritoževati zaradi slabih želodcev — kipi jed, a meša in pokušava jo brdka in okretna réduša (gospodinja), prepevajoč na pol tiho lepo narodno pesemco, sedaj mirno sedeč na svojem tronogu, sedaj hiteč k čebru, da prilije vode, sedaj po poleno, da popravi in založi ogenj. Če si misliš še počrneli kotel, kateri izostaja redko kdaj, lahko se ti zdi, da si zabredel v kako čarovniško kuhinjo: le mladi, cvetoči obrazek redušin spomni te, da se motiš, ker je ona za čarovnico še premlada in bi moralo pač še nekoliko časa minuti, da bi jo gibki vaški jeziki uvrstili v red mogočnih izvoljenk, jahačic na brezovi metli.

Ogledali ste si sedaj, čitatelji moji, slavonsko mater-hišo; vendar sedaj, hajdi, da si ogledamo še ona mnogovrstna, mala in velika, čedna in nečedna poslopja, katera so se namestila, kakor da jih je znosil veter, na prostornem dvorišču! Najznatnejši med temi poslopji in tujcu najzanimivejši so tako zvani »kiljéri«.¹⁾ To so male hišice, navadno lesene, katerih je toliko, kolikor oženjenih parov v zadrugi; tukaj spijó po letu mož, žena in njiju otroci ter si hranijo ondi oni imetek, kateri ni svojina cele zadruge, ampak njih last. Ti kiljérci so ali razstreseni po dvorišču, ali se pa držé drug drugega, kakor dolgo poslopje. V ravni Posavini nas je prenočilo pri neki slovesnosti

¹⁾ Tako jim rekajo v slavón. Posavini, pa ondi jih zovejo tudi »kučari«; drugod jim velé »ajati«, a v lepi Šijačiji jim pravijo »štale« in »štálice«.

dvajset pri bogati zadrugi, vendar je imel vsak izmed nas gosposko postelj, saj je bilo v oni zadrugi kakih štirinajst kiljérov, drug pri drugem. Pa kako so urejeni! V vsakem stojita obično po dve postelji, pogrneni z lepo prtenino. Ob steni je nekoliko omar, napolnjenih do vrha s prtenino, katero je donesla seboj nevesta. Tu vidiš umetelno tkana in vezena krila, velike prte, vezene otirače (peškire), umetelne in dragocene volnene preproge (čilime), kakoršne bi krasile vsako gosposko hišo. In vse to sta napravili spretni in marljivi roki umne Slavonke. Neka mlada »snaša« v Šijačiji mi je razkazovala svojo prtenino: lahko rečem, da je bilo, kar mi je razkazala, vredno več od tisoč goldinarjev. Skrajni čas je, da se višji krogi pobrigajo za ta lepi narodni obrt, da ga povečajo, razširijo in pokažejo tudi tujcem. Zaslužile bi lepe novce marljive Slavonke!

Nasproti vratom je mala mizica, nad njo je navadno slika sv. Bogorodice ali kakega svetnika in ugodnika božjega, okrašena z vezenimi peškiri in z dišečim cvetjem, »smiljem i koviljem« in drugim cvetjem. Tega se spominjajo slavonske narodne pesmi n. pr.:

Vienac vismo dragom čaji,
Od metlika zelenoga,
Od tratora crvenoga,
Karamfile gospodskoga,
Od ašika djulašika,
Od praščika vatrenoga itd.

ali pa n. pr.:

Oj sestrice, moja mila seko,
Beri šimšir i žuti bosiljak,
Te mi kiti do sedam jabuka,
Da je šaljem u Andrine ruke itd.

Da, ugodno je spati po letu v takem kiljércu. Ker je po dnevu zaprt, razprostira se po njem prijeten hlad, kateri se druží z duhom »sitnega bosiljka«

in drugih dišečih rastlin. Skoz odprto okence ti dohaja sveži nočni zrak in pa blede žarki svetečega meseca, kateri se je vspel že visoko na temno-modrem nebu; tam od devete hiše se čuje cviljenje gosel, katere spremljajo veselo mladino; tej je le preveč povšeči lepa letna noč, zato rajši pojó nego spijo. In psi, skrbni hišni čuvaji, se oglašajo zaporedoma sedaj tukaj, sedaj tam. In vendar tvojo malo sobico napolnjuje blag mir, hladi te lahka sapica, ugaja ti sveža prtenina, katera ti obdaja trudne ude, in neče se ti spati — sanjaš z odprtimi očmi.

Bodi dosti o kiljércih, — koračimo dalje po dvorišču, na katerem raste po nekoliko jablan, hrušek in orehov, pred vsem pa murv (dudova), brez katerih si ne moreš prav misliti slavonskega dvorišča! Na jedni strani se dviga lesena žitnica (hambar), razdeljena na razne pregrade, v katerih se hrani tu pšenica, ondi turšica, tam rž in ječmen, ondi zopet oves in proso. Druga poslopja so razni hlevi. Vsaka vrsta živine ima svoj hlev. Tu je konjarnica, ondi goveji hlev, tukaj kozara, ondi ovčarnica, na strani so pa zopet prostorni svinjaki. V Slavoniji redé mnogo prešičev; ves božji dan se sprehajajo ti ščetinasti četveronožci po lepi naravi božji in si iščejo po polju hrane. Res so po letu tako zamazani in pa mršavi, da jih ni nič drugega, kakor visoke noge, dolge ščetine in šiljasta, štrleča ušesa, izpod katerih se svetijo plašne, divje oči: a odebelé se v bogati jeseni, ko je vsega v obilju. Tudi ohole gosi, katere pohajajo po dnevu preširno po polju in se vračajo, počasi se zibajoč, še le o solnčnem zahodu proti svojemu domu, imajo svoje stanovanje; isto tako tudi bolj ponižne kokoši in druga drobnjad, katera brska in kljuje ves dan

po prostornem dvorišču. Goveja živina ni po letu prav nič v hlevu, ampak se pase po dnevu na prostornem občinskem pašniku (uriji), kateri se prostira blizu vasi, po noči je pa zaprta v »toru« (ograji), kateri je nameščen precej za govejim hlevom. V kotu dvorišča je vodnjak; iz njega vlečejo vodo v Šijačiji v vedercu, katero je pričvrščeno na veliko kolo, a v Pósavini in pa drugod na vedercu, katero visi na dolgem, visokomolečem lesu (djerma), obloženim s kamnom. Na dvorišču je obično tudi »arman«, to je prostor pod milim nebom, kjer ob času žetve manejo žito, ali pa mlatijo, kakor je običaj.

Dvorišče je vedno jako živahno. Tam seka krepak mož drva; réduša spušča vederce v vodnjak, da zajme vode, a poleg nje peró druge žene perilo v koritu; tam popravlja gospodar voz, da se odpravi na travnik po senó ali pa ide na polje; otroci se zaganjajo glasno

kričeč s kraja v kraj; družijo se jim tudi njih prijatelj pes, kateri od veselja glasno laja in tako pomaga vriščati mladim kričačem; lena mačka se preteguje na solncu in glasno mijavka, kokoši kokodajskajo in brskajo po tnalu, piščeta čivkajo, petelin lepetá s perotmi in glasno kukurika, goši gagajo, puran se napihuje in blebeta, strugajoč s perotmi po zemlji, prešički krulijo, teleta in krave mukajo, a žrebeta razgetajo. Nikdar mirú, vedno veselo, bujno življenje — od zore do mraka.

In vendar se ti umiri duša v onem nemiru. Ves oni nered in ropot, vsi veseli kriki in glasovi te nič ne motijo v tvojih mislih, kakor te je motil mestni šum in burno mestno življenje. Srečno šteješ ono prostorno slavonsko hišo z živahnim dvoriščem, blagruješ preprosti, krepki in dobri narod — živo nasprotje napuhneni in goljufivi mestni družčini, — srce pa ti polní mir in veselje.

Črtice o Idriji.

(Spisal *Ivan Idrijčan.*)

(Dalje.)

Ze l. 1514. je cesar Maksimilijan I. nastavil v Idriji prvega rudniškega sodnika, Viljelma Neumann-a, ki je razsojeval prepire med podjetniki in pobiral cesarski davek. — Leta 1580. pa je dodal nadvojvoda Karol rudniškemu sodniku še oskrbnika in knjigovodjo. Prvi rudniški oskrbnik je bil že imenovani Frančišek Khisel. — Od leta 1580. pa do sedaj je bilo na čelu rudnika 29 ravnateljev.

Tudi je skrbela oblast za dušne potrebe rudarjev. Izprva niso imeli Idrijčani svojega dušnega pastirja, ampak so morali hoditi k Fari pri Idriji ali v Spodnjo Idrijo k službi božji. Po letu seveda je že še bilo, po zimi pa je bila ta pot trnjeva, ker je Spodnja Idrija oddaljena od mesta jedno uro in skoro gotovo v tistem času ni bilo prave ceste, ampak le kolovoz. Ovire so med obema krajema delali po zimi še plazovi, pomladi pa

usadi, ki so se zanesli z navpičnih hribov doli na pot. — Da bi torej idrijski rudar ne hodil tako daleč do cerkve in ne

zamuja službe božje, nastavili so v Idriji l. 1522. prvega duhovnika, Jerneja Singerja. Ta je opravljal božjo službo

Idrija — nekdanj.

najprvo v kapelici na prostoru, kjer stoji sedaj »Grad«, potem pa v novi cerkvi sv. Trojice. — Prav takrat se je raznašal po celi Evropi sloves o novi

Lutrovi veri. Mnogo jih je odpadlo od katoličanstva in se pridružilo k luterancem, zakaj lože je bilo živeti po novi veri, kakor po stari. Tudi v Idriji

so se mnogi rudarji, ki so bili kot naseljenci precej tujega, nemškega duha, odpovedali katoliški veri in se oprijeli nove. Novoverci niso imeli lastnega duhovnika, le časih jim je prišel pridigat pastor Janez Tulšah iz Ljubljane.

Luteranska vera je bila takrat vzrok mnogim krvavim bojem, razporom med knezi in ljudstvom in tudi homatijam v državnih opravilih. — Da bi zabranil nesreče, zapovedal je nadvojvoda Ferdinand II., da naj se iztrebi, kolikor je mogoče, ljulika nove vere. Neustrašeni ljubljanski škof Tomaž Kren se je trudil s krepko roko in neupogljivo marljivostjo, da je pridobil odpadnike za katoliško vero. Tudi Idrijčani so kmalu izprevideli, da si niso pomagali z novo vero nič na bolje, zato so jo polagoma zapuščali ter se povračevali v katoliško cerkev. Že leta 1614. ni bilo v Idriji nobenega luteranca več.

Da bi postavili novi veri trdno podlago, osnovali so luteranci kmalu nekako luteransko šolo, v kateri je bil prvi učitelj leta 1581. Janez Hoffer. — Da pa Idrijčani šole tudi potem niso opustili, ko je nova vera ponehala, marveč jo nadaljevali v katoliškem duhu, kažejo nam listine. Tako priča jedna, da je bil l. 1608. za učitelja na mali idrijski šoli Janez Zerch.

Leta 1607. je dobil rudnik v Idriji od nadvojvode Ferdinanda II. svojo gosposko, vodstvo urbarija in tudi civilno sodišče. Kmalu potem se je ločil popolnoma od glavarstva Tolminskega, pod čegar nadoblastjo je bil v prejšnjih časih.

Predno nadaljujem svojo kratko zgodovino, naj opišem slavnost, ki se je vršila l. 1686. v Idriji v spomin slavne zmage kristijanov nad Turki, in oslobojenja mesta Bude na Ogerskem iz turških rok. Po vseh avstrijskih zemljah

so praznovali to slavnost, zakaj ona zmaga je bila velevažna. Ogerska dežela je bila — rekel bi — za Turke ključ do vse Evrope. Tedanji rudniški oskrbnik, Wolf Sigmund pl. Kinbach, je po vzgledu drugih mest ukazal, naj se tudi v Idriji napravi slovesnost, in odločil 15. dan meseca septembra l. 1686. za njo. Slavnost se je začela dopoldne s slovesno procesijo, ki je šla od cerkve sv. Barbare okoli mesta. Pred procesijo je korakala četa strelcev, ki so krepko streljali pri vsakem evangeliju. Za temi je šla bratovščina sv. Barbare, za njo rudarji z veliko zastavo in z godbo. Za godci je nesel kapucin veliki križ, katerega je spremljalo šest slovesno opravljenih duhovnikov, za temi pa so šli trije jezuiti s svetim Rešnjim Telesom, kateremu je več duhovnikov v kadilnicah žgalo kadilo. — Na to se je vrstila svetna gosposka in sicer rudniški oskrbnik, plemenitaši in njihove gospe. Ko pride procesija do Grada, pozdravi jo trikratni strel iz tam nastavljenih topov. — Po procesiji je bila v Gradu pojedina. Ob dveh popoldne prikorkajo strelci na grajsko dvorišče, predstavijo se rudniškemu oskrbniku, ki je sedel pod turškim šotorom, okrašenim z zastavami, in gredó od tukaj skozi trg na veliki cesarski travnik. Za njimi je šlo 36 rudarjev, ki so nesli veliko smreko, okrašeno s 60 darovi za tiste, ki bi splezali nanjo.

Peljali so na travnik tudi voz belega kruha, ki so ga potem štirje peki metali med ljudstvo. Za vozom je korakalo 20 móż s srebrnimi in zlatimi posodami; drugi so nesli veliko mizo, na kateri je bila velika košarica, napolnjena s citronami in pomarančami. Pa kaj bi bila slovesnost brez dobrega vina! Zato je šlo v sprevedu šest natarjev v lepih oblačilih, na glavi z zelenimi čepicami;

za natarjarji so vozili dva velika soda rudečega in belega vina. Dalje so korakali štirje kuharji s šestimi pomočniki. Mladim pomočnikom se je videlo, da niso bili pridni le z rokami, ampak tudi z ustmi, stari kuharji pa so bili suhi in medli. Spremljali so z dolgimi drogovi vola, ki so ga potem pekli za veselico. Pa še lepše reči so se prikazale. Kuharjem je sledil voz s srebrno skrinjo, ob vozu pa sta šla dva belo oblečena moža, ki sta potem trosila denar med ljudstvo. Okrog voza je šlo še 20 strelcev s puškami. — Za tem vozom še le so korakali godci, rudniški oskrbnik, uradniki in plemenitaši. Ko pridejo vsi na cesarski travnik, zvrsté se na vse kraje, strelci počasté oskrbnika ter se postavijo v kolo okoli njega in druge gospôde. Oskrbnik jim sedaj dovoli plezati na drevo, vola zaklati in péči, rudeče in belo vino nastaviti, kruh in denar trositi med ljudstvo.

Vsakega nerodneža, ki je kalil veselje, prijela sta dva kot divjaka oblečena korenjaka, ter ga vrgla v vodo. Seveda je dobil potem za prestano kopanje vsak tak nesrečnež vina, kolikor ga je mogel piti.

Vino, kruh, denar in godci — vse to je bilo na odru, na katerem je bila tudi miza za gospôsko pojedino pripravljena pod velikim turškim šotorom. Ko je bil vol spečen, posedli so gospodje za mizo in začelo se je pirovanje, ki je bilo v vseh rečeh primerno veliki zmagi. Napitnica za napitnico se je vrstila dolgo v noč med gromenjem topov. Naposled je bil še ples, v katerem se je zasukala tudi gospôda.¹⁾ —

¹⁾ Austria-Kalender, Jahrg. 1847: »Vaterländische Denkwürdigkeiten«. Von J. P. Kaltenbäck, k. k. geheimer Haus-, Hof- und Staats-Archivar. Abth. I. »Zur Cultur- und Sittengeschichte«. Str. 13.

Tako neki se je vršila slavnost o zmagi nad Turki leta 1686. v Idriji, kar nam dokazuje, da so se tudi naši pradedje Idrijčani veselili slovesnih dogodkov in jih veličastno praznovali.

Leta 1689. so ustanovili rudniški urad z oskrbnikom in leta 1747. rudniški nadurad z rudniškim svetnikom na čelu in nekaterimi uradnimi nadsvetniki na strani. Vsi ti uradi pa so bili vedno pod višjim nadzorstvom cesarske dvorne kamore na Dunaju. Rudniški urad (nadurad) v Idriji je oskrboval tudi železni rudnik v Zagorju, grajščino Gallenberg na Kranjskem in rudnik Čubar na Hrvaškem. Poprej pod goriško grofijo spadajoča grajščina Idrijska se je ločila leta 1783. od Goriške in se združila s kranjsko deželo. Vendar so rudnik tudi nadalje vodili posredno naduradi v Idriji, neposredno pa višje oblasti na Dunaju, nikdar pa ne deželna oblast.

Ob času francoskih vojskâ so zasedli Francozje prvokrat Idrijo l. 1797., drugič pa l. 1805.

Ko je mogočni Napoleon leta 1809. ustanovil kraljevino Ilirijo, prišla je tudi Idrija v last Francozov, in Napoleon je daroval idrijski rudnik francoskemu na novo ustanovljenemu redu zlatega runa, ki je nastavljal za vrhovnega poglavarja Idrijskemu rudniku nadravnatelja M. Galois-a.

A Francozi so morali oditi in naše dežele so se povrnil pod avstrijsko krono; tedaj se je povrnil tudi rudnik Idrijski v prejšnje stanje; le toliko je bilo razločka, da so déli l. 1850. rudnik pod nadzorstvo rudniškega in gozdnega vodstva v Gradcu. Leta 1869. pa je dobil rudnik svoje rudniško ravnateljstvo, ki je podrejeno od leta 1872. ministerstvu za poljedelstvo.

Ker se je rudnik razvijal čim dalje lepše, in se je naselilo v Idrijo čim

dalje več ljudstva, ni mogel jeden duhovnik opravljati cerkvene službe, zato so leta 1752. povzdignili idrijsko kapelanijo v faro, in poslednjo leta 1817. v dekanijo. Do l. 1792. je spadala idrijska duhovnija pod goriško, leta 1792. pa se je združila z ljubljansko škofijo.

Tudi naobraževanja idrijske mladine ni pozabila gosposka. Samo ob sebi je umevno, da jednorazredna šola ni bila dolgo kos vsem zahtevam in potrebam rudarjev. Zato se je ustanovila l. 1777. »glavna šola« s tremi razredi in l. 1784. nižja trirazredna gimnazija, ki je pa živela le do leta 1797.

Leta 1853. so ustanovili v Idriji tudi učiteljsko pripravnico, ki se je pa vzdržala le do l. 1866., vendar je marsikaterega idrijskega mladeniča otela usode, kopati rudo pod zemljo, in mu pomogla do učiteljskega stanú.

Leta 1803., 15. dan marca je nastal v rudniku strahovit ogenj, katerega so le s tem udušili, da so spustili vodo v jamo. Še le v treh letih so spravili popolnoma vodo iz jame.

Leta 1816. dné 15. maja je obiskal cesar Franc I., dné 16. avgusta l. 1819. pa cesarjevič Ferdinand idrijski rudnik. Bila sta vesela dogodka za Idrijo. A tudi žalostni niso izostali.

Leta 1846., dné 3. novembra se zaslíši s cerkvenega zvonika tužno klenkanje mrtvaškega zvona. »Kaj pomeni to? Kaj mora neki biti?« Tako se sprašujejo ljudje in tekajo pozvedovat k sosedom. »V jami gorí«, razlega se kmalu po mestu. — Ljubi bralec, postavi se v duhu v položaj rudarjev v jami, ko pokončuje divji plamen vse, kar doseže in se razširja z nepremagljivo silo. Svetilnica ti neče goreti, povsod napolnjuje rove dim, za teboj se rušijo podpore, tu se sliši prasketanje ognja, tam hreščanje gorečega in pa-

dajočega lesa. Kaj ne, to je pač grozno? No, jeden sam bi se že otel: ali med toliko množico, ki se gnete do izhodov, v kateri hoče biti vsakdo najprvi, nihče neče čakati, da bi se zvrstili — ta je druga! Zlasti, če si globoko v jami in nad teboj gori v višjih rovih ne dobiš prostora in poti, da bi utekel, — ni je pomoči zate. Ako tudi ne zgoriš, a zadušiš se izvestno. To je grozovit položaj.

Prav tako je bilo leta 1846. v Idriji. Prosti rudarji so tekali k jaškom, po njih se spuščali v jamo reševat nesrečne tovariše. Koliko izmed teh je omedlelo pod zemljo že kmalu na lestvah, da so jih morali drugi spravljati na dan! Da bi gasili ogenj, na to ni mislil nihče: prvo je bilo, da se rešijo ljudje. Potem so zadelali vse odprtine za zrak pri jaških in rovih z ilovico in deskami, da se ogenj ni še bolj razširil. Drugi delavci so drgnili omôčene rudarje, da bi jih vzbudili v življenje; zopet drugi so odnašali mrliče. Ljudje so drli vkupe; uradnikov, paznikov, pridnih rudarjev, vzdihajočih ženâ in dece je kar gomzelo okrog Jožefovega jaška, po katerem so vlekli onesrečene rudarje iz jame.

Dasi je bil trud velik in pogum junâški, ko so reševali rudarje, vendar se je 17 ljudij zadušilo v jami, in sicer: jeden uradnik, trije načelniki in trinajst delavcev. Visoka, iz železa ulita piramida na idrijskem pokopališču kaže, kje počiva onih sedemnajst nesrečnežev. — Žalosten je bil pogreb, ko so nesli na pokopališče 17 rakev drugo za drugo v slovesnem sprevodu; za rakvami so šle jokajoče vdove, vzdihajoči osiročeni otroci in ostrašeno prebivalstvo mesta.

Leta 1880. se je v Idriji obhajala tristoletnica, odkar je idrijski rudnik v državni lasti. Da se je ta slavnost

vršila sijajno in veličastno, ni treba omenjati posebej.

Leta 1883., dné 15. julija je počastil naš presvetli cesar Franc Jožef I. tudi mesto Idrijo z obiskom. — Lahko si mislite, da je vsem Idrijčanom trepetalo srce od veselja, ko so videli svojega vladarja in očeta; tudi solzo žalosti si videl v očeh marsikaterega Idrijčana, ko se je presvetli naš cesar odpeljal po kratkem bivanju iz Idrije.

Tu podajemo čitateljem še prisego, kakor so jo nekdam prisegali idrijski rudarji. Poslednjič, kolikor vem, čitali so rudarjem to prisego l. 1848., potem, ko so jo bili opustili že dalje časa. Pač razumemo, zakaj prav v onem letu. Sedaj smo jo našli med drugimi starimi papirji. Pisana je na navadno pôlo s precej velikimi črkami. Na poslednji, 4. strani je zapisano: »Den letzten Dezember 1785 abgelesen«, in malo niže: »Das rechte Jurament«. Tu jo podajemo doslovno.

Knapoufka Perfega.

Sa tega vola Kir se Sapotrebnu naide, ufselei ufsaku Leita vafha Doushnuft pruti suetlimu Cæsarju vam naprei poštavit, inu vafs opominat, de nobeden od vafs se namore u' temu isgovarite, demu leta Doushnuft nikol ni bila naprei derfhana, k' drugimu pak tudi, se sche eni v' med vami snaidejo, kateri te Perfege nifso dol poloshili. Sa tega vola.

Bodete vi tedei oblubili inu prud Vezhnimu Bogu, inu vfsim Svetnikam perfegli, de vi ozhete nashimu suetlimu Cæsarju pervimu tega jemena, is ufso vasho mozhio Suestu inu is ufsim flifsam slushiti, tudi per vashi Veifti to skus' drugo sturjeno Shkodo ali Kervizo tem naprei poštulenmi Oblaftnikam ob zaitu naprei pernefti, inu nobene od drugih Sturjene kervize, ali premakneine ne Samouzhati.

Per temu imate vasho Dousnuft jnu Pokorfhino vfselej skafati, pruti nashi suetli Kamri, temu sdei vam naprei stojezhimu Vifsoku Zhasti v' redimu Gnadlivimo bergratu, jnu Cæsarfkimu Oberamtu, tudi tem drugim Gospudam officierjam, inu oblaftnikam, jnu na nobeno visho se taiftim pruti staviti, js eno befsedo vfse Shkode in Skodlivofsti varvat, inu taifto odganati, vfselei pak se toku sadershati, koker se enimu suestimu Slusabniku pruti niegovimu Suetlimu Cæsarju spadobi. v' Drugimu partu pak se vi skus Nafuestobo ali Premakneine tega Cæsarfkiga Blaga, nei bo kakershnu jme ozhe, Sami febe ob kruh: per vezhnimu pergersheinu tudi v' Shuotno Straffenga Se perpravite.

Sa enu poterjeine vfsega tega, kar je blu sdei vam naprei nefsenu, bodete vi k' Zhafti Sueiti Trojizi is gor v' Signenimi treimi Perstmi pruti Bogu, jnu ufsim Suetnikam Boshjiem is eno Persego ufse letu poterdili, jnu k' vfsemu temu Se Savefsali, koker je vam bilu naprei branu.

Persega.

Koker je blu meni naprei branu, inu sapovedanu, ozhem jest N. N. toku suestu dopouniti, koker meni Bug pomagei. Amen.

Govorjeine na te Mlade Fante.

Vi ti Mladi! Kateri she nifte teih Leit dofegli, de bi ta Perfega doli poloshili; bofte opominvani, de ufse to, kar fte vi sedei shlishali, vafs taku dobru, koker te Stare sadene, vi ste doushni Suestobo, ta flis, inu pokorshina pruti Suetlimu Cæsarju, inu tem naprei Postaulenim, vfselei dershati jnu dopouniti.

Kateri bo pak zhes taista andlau, se mu bode raunu taka Straffinga, koker enimu Starimu Knappu nalo-shila, kateri so donashni Dan ta Perfega doli polashili.

(Konec).

Vojaški stan v narodnih pesmih slovenskih.

(Spisal *Prostoslav.*)

V pesmih izraža narod svoja čustva in svoje težnje, pesmi so pristni izraz narodnega življenja in mišljenja. Slovenski narod je opeval in opeva še sedaj mnoge slavne junake, v pesmih se slavi ogerski kralj Matjaž, v pesmih se je ohranil spomin turških bojev, barona Ravbarja in vojvoda Lavdona, v pesmih se opevajo francoske vojske in slavni »oče« Radecki, več pesmij povečuje hrabrega Lambergarja, ki je premagal ošabnega Pegama v srditem dvoboju; a v pesmih se opeva tudi vojaški stan v obče, njega vesele in žalostne strani.

Čustva mladeniča, v vojake vzetega, občo žalost pri slovesu, ki vojaka-novince stori malosrčnega, opeva lepo ta-le pesem:

Fantič sem star še le osemnajst let,
Cesar me hoče k soldatom vzet'.
Kako bom soldat
Jaz fantič premlad,
Ne morem še puške držat?

Pri fari zvonovi že milo pojó,
Od fantov, dekličev jaz jemljem slovó.
Pa jemljem slovó,
Sam Bog vé, kako;
Nazaj me nikdar več ne bo.

Očka in mamka pa jokata se,
Ker vid'ta fantiče preoblečene vse.
Preoblečeni so,
Na vojsko gredó,
Nazaj jih nikdar več ne bo.

Bratec in sestrice jokata se,
Od brat'ca preljub'ga ločujeta se.
Oj bratec ti moj —
Nikar ne žaluj
Saj prideš tud' ti za meno!

V kosarni sem hodil, korajžen sem bil,
Sem puško zagledal, se jokati začel,

Oj srček ti moj,
Nikar ne žaluj!
Veselo zavriskaj, zapoj!

Junaštva in srčnosti ne odreka nikdo slovenskemu narodu, vendar nam večina narodnih pesmij riše mladeniča žalostnega in malosrčnega, ko vstopa med vojake. Ali se smemo temu čuditi, ako pomislimo, kako težavno in dolgo trajno je bilo življenje vojaško v prešliih časih?

Pri slovesu plaka mati:

Kol'kokrat sem gori vstajala,
Sem pihala svitlo luč,
Sem te, pobič, previjala,
Nisem spala celo noč!

Zdaj, ko pobič si odrastel,
Boš pa moral bit' soldat!
In boš mater ti zapustil,
Se boš moral vojskovat'!

Mladeniča pa tolaži misel:

Za življenje, domačijo
Kri boš moral prelivat'.

V polku so sami krasni mladeniči,
ravni kot jelka, saj je pa tudi cesar

... ukazal nabrat'
Vse gorši, vse mlajši ...
S kuštravimi lasmi
Pa svitlimi očmi,

tako, da po pravici trdi pesem:

Na svetu lepših ni soldatov,
Kot so spodnji Štajerci,
In kot junaški Kranjci
In husarji ogerski. —

Posebno težka je ločitev od ljubljene neveste. Skrbno jo poprašuje, mu li bode zvesta ostala, in

Al' me boš kaj rada imela,
Ko bom nosil suknjo belo,
Sabljico prepasano
Puško pa nabasano?

Deklica mu odgovarja, da bi ga rada čakala, ali oče jo sili v zakon z drugim, zato si bode izbrala drugega.

Ko se nevesta pri slovesu joka, tolaži jo mladenič:

Kaj bi se, dekle, jokala
Saj boš ti doma ostala;
Saj se še jaz jokal ne bom,
Ko na Laško marširal bom. —

Sedem dolgih let je služil mladenič v tujih deželah ter se vojskoval za dom in cesarja. Vračajoč se domov, vidi svojo nevesto in hoče pozvedeti, ali mu je ostala zvesta:

Po vrtu je pohajala
In lepe rož'ce zbirala.
T'od mimo pride mlad soldat,
En mlad vojaški kamerad.
»Oj dobro jutro, Uršika!
Al' boš kaj dala pušeljca?«
»Danes je minulo sedem let,
Kar sem vezala pušlec lep
Svoj'mu preljub'mu fantiču,
Ki ravno je na vojsko šel.«
»Jaz pa sem prav tam zraven stal,
Ko je tvoj fantič glavo dal.
Njegov klobuček sem pobral
In ga na svojo glav'co dal.
Oj dobro jutro, Uršika
Al' res ne daš mi pušeljca?«
»Sem sedem let ga čakala
Bom sedem let ga žalvala.«
»Oj, hvala bodi iz srca,
Ker tako zvesta si bilá.«

Te pesmi sem zasledil več razlik, kar najbolj priča o njeni priljubljenosti in razširjenosti.

Narodna pesem opisuje nam tudi ta vojaški šopek, in sicer tako:

Minulo je že sedem let,
Kar sem nar'dila pušeljc lep:
Iz nageljna ta belega,
Iz moj'ga srca poštenega;
Iz nageljna ta plavega,
Iz moj'ga srca ta pravega;
Iz nageljna rudečega,
Iz moj'ga srca ljubečega.

Zanimiva se mi zdi ta pesem, ker nam kaže pomen cvetic, in da je Slo-

vencem klinček ali nagelj cvetica spominčica, kakor je to Nemcem potočnica; zanimiva pa tudi, ker nam tako lepo opisuje stare naše narodne barve. — Poleg druge pesni je v šopku:

Roženkravt, nagelj in rožmarin. —

Vojak pride v vojsko, hrabro se bori, a sovražna krogla mu konča življenje. — Vojak, sluteč svojo smrt, prepeva:

Oj ta soldaški boben,
Ta bo moj ta vel'ki zvon,
Oj ta mi bo zazvonil,
Kadar jaz umiral bom.

Oj ta soldaška sablja,
Ta bo moja svitla luč,
Oj ta mi bo svetila,
Kadar jaz umiral bom.

Znano je, da se pri vojaki marsikak mladenič spridi in postane brezbožen. — Med narodom je razširjena vera, da se svetinje raznih božjepotnih cerkvâ obiskujejo. Najbrž se na to opira naslednja narodna pesem:

... Po cesti pa svetinja gre,
Svetinja svete Barbare,
V rokah pa nese kelih zlat,
V kel'hu sveto Rešnje Telo. —

Mlad fantič jo sreča, ne odkrije se, ampak prevzetno vpraša, kam gre. »Na Koroško — ljudi, na smrt bolne — izpovedovat in obhajat«, je odgovor. On se temu posmehuje ter pravi:

Te ne bom klical na pomoč,
Bom stopil v žolnirski stan,
Smrt naglo bodem storil tam.

A kot vojak je ležal sedem let bolan

Da loči se meso od kosti,
Kosti se ločijo od mesa, —
Pa le še dalje smrti ni.

Dasitudi ga je vojak tovariš, da bi ga rešil muk

... sekal prestrašnó,
Drugi ga streljal presrčnó,
Tretji mu vrgel glavo proč ...
A glava se v krvi valjala,
Nazaj se k truplu spravljala.

Tedaj še le je poklical sv. Barbaro, ki ga je z Bogom spravila in dušo spremila v sveti raj.

Tako opeva narod slovenski vojaški stan. Pesmi te so znane in razširjene po Slovenskem, nahajajo se tudi v raznih zbirkah. — Želeti je, da bi oni, katerim so še druge znane, zbrali jih in priobčili. Tudi mnogi slovenski pesniki

so opevali vojaštvo; s pesmimi so budili in netili domoljubje, po vzoru prvaka Vodnika, ki je Slovence navduševal s svojimi »Brambovskimi pesmimi«. Mnoge od njih, kakor n. pr. Prešernova »Šest čevljev merim . . .« so postale že povsem narodne, vendar se nanje, ker so novejše, v tej razpravi nismo mogli ozirati.

Pogovori.

II.

Poslednji »Pogovori« so vzbudili toliko zanimanja in popraševanja, da bi nam za danes trebalo skoro samo odgovarjati. Odgovarjali bi, ako bi ne bilo važnejših rečij za razgovor, zlasti, ker se je nekaterim zdelo ono zagovarjanje uredništva nepotrebno. Opomniti vendar moramo, da tudi sedaj sodi uredništvo o oni potrebi, kakor je sodilo takrat. Oni, ki razlagajo vse v dobrem pomenu, naj pomislijo, da čitajo naš list tudi neprijatelji, ki uporabljajo radi vsako priliko nam v škodo. Ne vemo sicer, zakaj so nam »nekaterniki« neprijazni, saj jim nismo storili nič žalega, to pa vemo, da jim nismo po godu.

Opomnimo naj tudi, da nam je pisatelj onega spisa sam naznanil, kaj je mislil reči z dotičnimi stavki. »Sovražna roka«, ki je »postavila meje med sinove iste matere ter tako razkosala ude jednega velikega telesa«, ta roka je pisatelju — ozirajočemu se na Jugoslovane — verski razkol in pa turška sila. Da se ta razlaga vjema s spisom, izprevidi lahko vsak čitatelj, in zato jo

objavljamo prav tako z veseljem, kakor smo se skrbno in urno ognili dvoumju.

Toda, naj bi bila v naglici tudi ušla kaka nepremišljena beseda, zaradi katere bi nas bila prijela svetna oblast, nikakor bi nam ne bilo zaradi tega tako žal, kakor zaradi kakega izpodtikljivega, protinravnega stavka. In prav ta stvar nam je danes na srcu in o njej bi se radi pogovorili z dragimi čitatelji, ker treba jo je umeti, ako hočejo umeti težnje našega lista, pa tudi njegove težave.

Važen je za naše življenje vsakdanji kruh, važen je za vsak narod napredek, važna je za človeštvo omika: a važneje stvari ni za človeka in človeštvo, nego je npravni zakon. Išči v zgodovini, išči po širni zemlji, išči v človeškem srcu in povej mi, kaj je imenitnejšega, važnejšega, potrebnejšega, bolj vzvišenega, nego je npravni zakon! Pa tudi nima nobena stvar za človeka večje veljave, nego npravni zakon. Zakon pravi: »To stôri, onega se ognî«, in veleva tako odločno, da ne moreš in ne smeš ugovarjati nikjer in nikoli. In kaj je

drugega namen človekov, kakor da izvršuje npravni zakon? Niti uživanje, niti čast, niti znanje ni odločeno v semu človeštvu, zakaj vsakdo ne more uživati vsega veselja, vsakdo ne more biti bogat, vsakdo ne more biti v časti in slavi: vsakdo pa more izvrševati npravni zakon, in to je njegov namen, v tem je njegova najvišja tukajšnja sreča. — Tu ne preiskujemo, od kod izvira in kako podlago ima npravni zakon, tu smo razkazali samo njegovo veljavo.

Sedaj pa izrekamo javno in slovesno, da nam je tudi v slovstvu npravnost — npravni zakon prva in glavna stvar. Da, v slovstvu velja tudi zakon resnice in zakon lepote; a ta dva nista ločena od prvega, marveč sta v njem, kakor je voda v studencu. Nič ne more biti lepo, ako ni resnično in dobro. Ker se ravnamo po tem načelu, zato se trudimo, da pridejo v naš list le npravni, dobri spisi, ki niso nikomur v škodo, marveč vnemajo duha za krepost in značajnost, spisi, ki bralca učé spoštovati in izvrševati npravni zakon.

A ne govorili bi o tem, ako nam ne bi prav tega načela pri urejevanju našega lista nekateri čitatelji šteli bolj v slabost in nedostatnost, nego v zaslugo. Rekli so nam, da nismo za urejevanje, ker smo »omejeni«. Zakaj neki? Zato, ker ne opisujemo in ne sprejemamo v list nekaterih rečij, katerih bi se oni ne branili. — Omejen! Da, res smo omejeni, kakor je omejen vsak človek. Omejuje nas npravni zakon, ki pravi, da nekaterih rečij ne smemo storiti in ne pisati. To so naše meje, drugih ne poznamo. Te omejenosti nas ni sram, marveč bodemo vedno pazili, da ne prekoračimo teh mej. Ako pa komu zaradi tega nismo všeč, temu ne moremo ustrezati. Misel se nam vriva, da bi očitanje omejenosti očitalcu vrnili z

obrestmi. Zakaj res omejen je na umu in volji oni, katerega omejujejo temota, nevednost, strast, slabe želje. To so meje, to so prepadi naše kreposti in naše človeške časti in teh mej naj bi se sramovali nasprotniki našega lista.

O umu in umskih zmožnostih ne govorimo radi. Vendar se ne bojimo izreči, da nas je bilo vedno skrb, toliko se naučiti in napredovati v znanju, kolikor so pripuščale moči. Svesti smo si, da ljubimo vedo iskreno, ter ji radi darujemo čas in novce. Nikdar nismo zagovarjali nevednosti in dušne nemarnosti, marveč vedno vzbujali narod za napredek v vedi in umetelnosti. In vendar nam nekaterniki očitajo »omejenost«!

Da, da, nekateri ljudje jo znajo premagati — to omejenost. Nečejo namreč pripoznati mej večnih npravnih zakonov, ki niso prožni in premenljivi. Oni se v spisih radi ravnajo po geslu: Piši tako, da le ugaja, zbada, šegače, vleče, mika — dobro je! In ker vedó, kako močne so mnogokrat v človeku strasti, zato udarjajo na tako struno, da jih vnemajo, podžigajo (brez omejenosti!), in zato so dobri pisatelji. O simplicitas! Ali menijo, da bi mi, — ako bi se šlo samo za mikanje, za golo prijetnost v spisih — ne mogli in ne znali tako pisati? Ali menijo, da ne vémo, kako se vzbudi zanimanje, kako se vname čutnost, da zadivja v njej grozen plamen? Ali menijo, da bi mi ne znali zapiskati občinstvu v ples, da bi se mu zavrtelo v glavi in bi vrtoglavilo za nami, kamor bi hoteli, in naj si bode v prepad? Ne hvalimo se s tem, nikakor ne, marveč rečemo, da je za človeka nesreča, ako pozna zlo in človeško slabo stran v obilni meri. A povedati smo vendar hoteli zaradi očitanja in tudi zaradi nekakega preziranja od nekega dela našega ob-

činstva. Ti namreč menijo, da smo na pol-otroci in se nam je zato samo nekoliko sanjalo o svetu in njegovih svojstvih, te sanje pa da sedaj prodajamo kot dobro in pristno blago za drag denar. Zato se je zljubilo nekaternikom tolikrat poudarjati, da pišejo, kakor je v istini, iz istinitega življenja, nam pa očitati, da pišemo po nezreli domišljiji. Onim oblastnikom na polju naše književnosti kličemo: »Gospodje, počasi! Vsaj doslej se nismo mogli prepričati, da bi imeli vi kako posebno razodenje o človeku in njegovi naravi. Ako pa vam ne ugaja, da mi dogodke iz navadnega življenja nekako očistimo, olepšamo in še le potem podamo čitatelju, tedaj ne vemo, zakaj vi ne jeste kar trave na polju in zajcev kosmatih: tak pravcati prirodni proizvod bi najbolje prijal vašemu prirodnemu želodcu. Da, gospôda, tako je! Vi vprašate le: Kaj morem? mi pa tudi: Kaj smem? In v tem vprašanju smo natančni ter pre-mišljujemo skrbno, da spoznamo, kaj smemo. Naj bi nam spis pridobil na stotine naročnikov, naj bi nas v zvezde kovali: ako nam pravi vest, da je spis nravno slab, v koš gre ali pa se vrne pisatelju, če ga želi. Evo, tu imate našo »omejenost!« Le očitajte sedaj, da smo nesposobni za leposlovje, le domišljujte si, da se ž njim kar nič ne bavimo, da so veliki pisatelji za nas deveta dežela, le pravite našim prijateljem, da ne znamo v leposlovju niti do pet šteti (in to pravijo taki, ki ne dajo od sebe niti jedne leposlovne fige, ali k večjemu kako pritlikovino), le begajte naročnike: za vse to imamo pomilovanje in zavest, da nekaj vendar-le znamo in storimo, in to zavest imamo po pravici. Dobro vemo, da trosijo mnogi naši neprijatelji tako nezaupnost do nas med občinstvo, kakor bi mi mogli napisati le kaj otro-

škega. Zatrjujemo pa tukaj s popolnim prepričanjem, da smo pisali in bomo pisali na obširni podlagi in s slobodnim duševnim obzorjem. Kar se v obče sme pisati, kar je lepo, dobro, zanimivo, to bomo ponujali Slovincem iz domovine in tujine in tako čim dalje bolj se dvigali do one občnosti ali univerzalnosti, za katero se trudijo dandanes vsi drugi narodi.

A še nekaj drugega treba premisliti. Nekateri nam utegnejo priznati, da imamo dobre namene, ko oznanjamo in poudarjamo veljavo nraavnih zakonov za slovstvo. Toda ne vjemajo se z nami v tem, kateri zakoni so veljavni. Trdé, da mi sami delamo in kujemo zakone, katerih v istini ni. Človek da je v istini mnogo slobodnejši, le posamezniki so tako tesnosrčni, da vidijo povsod same zakone in v take izmišljene zakone hočejo uklepati občinstvo. Prav zato je tudi naše ravnanje celó krivično in nesrečno, zakaj krademo ljudem slobodo, ne privoščimo jim uživanja, ki ga jim ponuja priroda itd. — Da, prav v tem smislu govoré, ako tudi z drugimi besedami. N. pr. gledé na znani predmet »ljubezen« menijo mnogi, da je sloboda človekova jako velika. Ne samo dovoljeno, celo jako dobro, jako vzvišeno je, ljubiti, strastno ljubiti, zakaj Bog je ustvaril ljubezen v srcu, kakor je ustvaril cvetje na vrtu. — Tudi mi priznavamo, da je prirodno, ker je človeku prirodno, trdimo pa, da ima prav ta ljubezen dokaj ozke meje, katere je določila priroda; teh ne sme nihče prestopiti v dejanjih, in tudi pisatelj jih ne sme prekoračiti, ako hoče pisati npravno, dobro. Mnogi menijo, da je popolnoma dovoljeno igrati se s srečo in mirom nedolžnega srca, menijo, da smejo kakor metulji posrkati méd z lepих rož, češ, saj je prirodno, saj je

Bog ustvaril človeka, da je deležen sreče. Tega pa ne pomislijo, da pridejo za naslado grenki trenotki, nesreča in gorjé, da, največ nesreč v našem narodnem družbinskem življenju. Kajpada, za vse to imajo gluha ušesa. A mi pravimo: ako ti priroda žuga kazen, tedaj ti ni dovoljeno, tedaj te omejuje nравnost, bodisi tudi prijetno in vabljivo, česar si želiš. Ljudje božji, prosimo vas vendar, da pomislite: Ali bi ne bili sami bedaki, ako bi si izmišljali in nakladali zakone, katerih ni? Vprašamo tudi: ali vam vest ničesar ne pravi, ničesar ne očita? Ali vam pamet ne oznanja zakonov? Ali zato ni zakonov, ker bi jih vi radi prezrli? Ali so zato izginili, ker ste jih zábili? Ali so zato odpravljeni, ker vam niso po volji?

Slobodno, naj nas imenujejo omejenice, ker pripoznavamo nравni zakon; naj nas zasmehujejo, ker ga oznanjamo; naj nas pomilujejo, ker se mu klanjamo; naj nas preganjajo, ker se zanj borimo: taki smo in taki bodemo, tudi list bode imel ta značaj. In naj nas naročniki zapusté, drugače ne moremo pisati in drugače ne urejevati lista. Upamo pa vendar, da bodemo imeli vedno prijateljev in somišljenikov, katerim ni življenje samo vesela igra, ampak resnobno delo za vzore, vzvišene namene. Upamo tudi, da se bode čim dalje bolj širilo prepričanje: le resnobni nazori o življenju morejo naš narod povzdigniti do boljšega in stalnega napredka, do nepremagljive kreposti, do trdnega, nerazrušljivega obstanka. Učite narod igrati se, in zopet igrati, učite ga same cvetke trgati, učite ga samo v ljubezni se topiti, učite ga stare nazore in podedovane svetinje teptati: ali ga ne bodete s tem tudi pokončali? Kaj pomaga, če mu ohranite nekaj lepих pesniških in slovniških oblik: ali mu je le to potrebno?

Tudi zapravljivec ohrani nekatere stvari, kako lepo suknjo, katero obleče na raztrgano in zamazano srajco, na oslabeledo telo: ali ga more taka suknja rešiti? Kaj so na razbrzdancu in razbrzdanki nekateri sledovi, nekatere poteze prejšnje lepote, kakor žalostni spominki razdejane sreče, štrleči kosi tužnih razvalin!

Ne, nič nam ni hudo, ako nas imajo za omejene zaradi tega vzroka: da bi oni le narodu ne škodili z nasprotnim ravnanjem! Da bi pač hoteli nekateri narodnjaki bolj misliti, da bi hoteli trezno pretehtati svoje besede, katerih je žal toliko nam le v škodo in v škodo našemu miru, naši sreči, naši ljubezni! Da, bolj misliti! Pri shodih, veselicah, pri pijači se lahko govori in mnogo govori: a to ne odločuje narodu sreče in nesreče. V prijetnih urah se z lahkim srcem marsikaj spravi na papir, kar se jednako lahko tudi čita. A tudi to ne odločuje narodu sreče. Odločujejo in pridobivajo narodu blaginjo oni, ki trezno mislijo, globoko prodirajo v znanost in z žuljavo roko delajo za narod svoj. Učite stiskati drobne in mehke ročice in kar je drugih enakih stvari: ne pomorete pa s tem niti za las našemu narodu do boljše sreče.

A nasproti takim nazorom pa tudi nismo prijatelji prevelikim rigorozistom, trdežem — kakor bi rekli po domače. Taki ljudje vidijo povsod vse zasajeno s samimi zapovedmi in prepovedmi; če se le ganeš, ali pogledaš, ali posluhneš, pa si storil po njih misli greh. Pretemno in pretrdo ne smemo soditi. Kar se nateza preveč ali uklepa premočno, to počí in delo je brezuspešno. Da, kakor se nam nevarni zdé oni, ki razdirajo mnoge nравne zakone, tako se bojimo onih, ki nas hoté ob najmanjši priliki obsoditi zaradi vsake malenkosti.

Zato se nam zdi tudi potrebno prositi nekatere čitatelje, naj sodijo milo, naj sodijo človeško. Naj bodo uverjeni, da nečemo nikogar pohujšati, nikogar žaliti, nikogar nič slabega naučiti. A o samih angeljih — žal — ne moremo pisati, ker so na zemlji tudi grešni ljudje. In če popisujemo kaj slabega, popisujemo tako in s tem namenom, da bi se

vsakdo ogibal takega zla tem lože in rajši.

Ali to pač lahko pojasni onim, ki se dadó poučiti, našo »omejenost« in značaj našega lista, saj smo govorili dovolj umevno. Nismo se pa ozirali na one razloge, katere bi lahko dobili iz pojma in namena umetelnosti, ker o tem smo že dovolj pisali.

O sedemletni lakoti za časa Jožefa egiptovskega.

(Spisal dr. F. Sedej.)

«Dom in Svet» je prinesel v št. 6. t. l. na platnicah med zanimivostimi tudi novico, da je Američan Wilbour »kupil kamen napisan z hijeroglifi, posebno tehtovit za egiptovskega Jožefa.« Dovolite, da ocenim in pojasnim vrednost najnovejšega staroegipčanskega napisa in pokažem, kaj nas sploh uče egipčanski in arabski spomeniki o sedemletni lakoti, o kateri pripoveduje sv. pismo.

Najnovejši staroegipčanski napis, ki govori o sedemletni lakoti, bil je opazil že slavni egiptolog Henrik Brugsch leta 1853. na otoku Sehêl pri Asuanu (Syene), a zaradi previsoke lege, površne pisave in preobilne solnčne bleščobe ga ni mogel prepisati. Američan Wilbour ga je fotografoval in odtiske poslal prijateljem-učenjakom začetkom l. 1890. Tak odtisek tega spomenika je dobil tudi H. Brugsch ter ga tolmačil z obširnimi komentarom v knjigi: »Die biblischen sieben Jahre der Hungersnoth nach dem Wortlaut einer altägyptischen Felsen-Inschrift von H. Brugsch, Leipzig 1891«; izdal ga je tudi učeni

egiptolog W. Dr. Pleyte v holandskem jeziku. Vsebina tega napisa je ta-le:

Faraon Toser (Tosertasis), kralj III. dinastije Manetonske, piše v 18. letu svojega vladanja Madir-u, svojemu namestniku v Nubiji, stanujočemu na otoku Elefantini pri Asuanu, ter mu bridko toži zaradi velike nesreče, da namreč Nil že sedmo leto ni poplaval Egipta. Žita nedostaje, staró in mlado trpi lakoto, velikaši ne vedó, kaj bi počeli, ker so vse žitnice prazne. Zato piše Faraon svojemu nubijskemu namestniku, naj bi zvedel, zakaj je že sedmo leto izostala poplava Nilova. »Povej mi — tako piše kralj — kje je izvir Nilov in kateri bog ali boginja je njegov zavetnik (patron) in kaka mu je podoba?« Namestnik Madir gre na faraonov dvor v Memfis ter kralju z vneseno besedo popiše izvir Nilov, namreč — kakor so tedaj mislili — dvoje izvirovih lukenj pri Elefantinskem otoku, in pové, da je plodonosni reki zavetnik bog Knub(is). Nadalje pripoveduje o bogastvu otokovem in njega bližini, namreč o dragih kamenih in plemenitih rastlinah. Faraon

je tako ganen in potolažen, da gre na opisani otok darovat nepoznanemu bogu. In bog Knub milostno pogleda pred sabo klečečega kralja ter mu reče: »Jaz sem božji zidar svetá (Knum), ki te je ustvaril. Moje roke so bile položene na-te, da bi sestavile tvoje telo in dale tvojemu životu zdravje. Jaz sem ti dal srce (t. j.: jaz sem ti udihnil dušo) . . .¹⁾ Jaz ti hočem poslati vsako leto Nilovo poplavo in ta naj se posede po celi deželi« . . . S tako veledušno obljubo vzradovani kralj se hoče bogu Knubu hvaležnega skazati in mu obljubi, da mu bode dajal vse potrebne darove za službo božjo in za vzdrževanje duhovnikov pri tem svetišču poslujočih; zato ustanovi ustanovo, da se mora temu svetišču dajati desetina v okrožju 20 egipčanskih milj. H koncu zapové, naj ta odlok zapišejo na kamen in sicer na odličnem kraju otoka, da se ime kralja ohrani za vse večne čase.

Glavna vrednost tega napisa je v omenjeni sedemletni lakoti, ki je bila za časa nekega starodavnega faraona. Da ta kralj nikakor ne more biti taisti, za katerega vlade je Hebrejec Jožef v Egiptu živel, kaže že strašanski razloček časa, ki je med obema. Svetopisemski Jožef je živel v Egiptu okoli 1800.—1700. pr. Kr., a kralj Toser, v našem napisu omenjeni, je pred 3000 leti pr. Kr. ob Nilu vladal. Še manj pa je ta napis iz 18. leta omenjenega kralja, saj bi bil potemtakem najstarejši spomenik na celi zemlji!

Že Wilbour je opomnil v pismu do H. Brugscha, »da bi bila ta sedemletna

¹⁾ Te besede zelo spominjajo na stvarjenje človeka, kakoršno popisuje sv. pismo. Celó te-le besede se nahajajo pri egipčanskih napisih: »Veliki živi Bog, ki je človeka upodobil in mu vdihnil v nosnice dih življenja«. Glej H. Brugsch, Steininschrift u. Bibelwort, Berlin 1891, str. 16.

lakota mana za raziskovalce sv. pisma, ako bi jim ne kazilo veselja hijeroglifsko znamenje ladije = am, ki je malo prepozno za Jožefa.« Ne samo zlog pismeni, tudi jezik tega napisa kaže na ptolemejsko dóbo, ko se grški kralji, v Aleksandriji stolujoči, niso več brigali za svetišče Elefantinsko in njegovega boga. Tedaj se je duhovnikom tega svetišča slaba godila in niso imeli ob čem živeti. Zaradi tega so mislili, kako bi svojo staro pravico do desetine oživili. V ta namen so porabili staro legendo o sedemletni lakoti, katero je bila vzročila izostala poplava Nilova, ter so jo zvito prilastili starodavnemu kralju Toser-ju. To starinsko oblečeno pravico so potem dali na kamen vdolbsti kot svarilen opomin nehvaležnim, brezbožnim sovrstnikom. (Glej H. Brugsch, Steininschrift u. Bibelwort l. c. p. 88 sqq. Die biblischen sieben Jahre der Hungersnoth l. c. p. 2 sq. 159 sq.).

Iz vsega tega sledi, da razloženi napis pač nima tako imenitne vrednosti za zgodovino našega Jožefa, kakoršno mu prilastuje H. Brugsch in mnogi nevesči listi po svetu oznanjajo. Ako je napis avtentičen, o čemer se je v začetku zelo dvomilo zaradi mešane stare in novejšje hijeroglifčne pisave, kar pa se dá lahko razlagati, če so ga egipčanski duhovniki še le za časa Ptolemejcev (3.—1. stoletje pred Kr.) sestavili, posnemaje staro-egipčansko pisavo¹⁾, tedaj sledi iz tega za gotovo samo to-le: da je živel še za časa Ptolemejcev spomin na neko izredno, sedemletno lakoto, ki je v starodavnih časih trla

¹⁾ Znano je, da dandanes tudi z napisi sleparijo in kupčujejo. Ne dolgo je bilo čitati po časnikih, da je neki Arabec ponarejal egipčanske mumije in te oslovske kože prodajal Evropejcem za drag denar. Tudi juda Rothschilda je bil namazal, pa blezo brez — škode.

Egipet in da je torej sedemletna lakota v Egiptu res mogoča.

Vse drugo je le kombinacija, samovoljno egiptovskemu Jožefu pripeta. Čudimo se, kako more sicer učeni in spretni, pa pregoreči in vetrnjaški egiptolog, kakoršen je H. Brugsch, dati svoji knjigi naslov: »Die biblischen sieben Jahre der Hungersnoth«, ko vendar v celem napisu ni ničesar izrečno bibličnega (svetopisemskega). Vrh tega je isti Dr. W. Brugsch v svoji zgodovini Egipta (*Geschichte Aegyptens*, Leipzig 1877, p. 246 sq.) trdil, da je našel svetopisemsko lakoto med napisu pogrebnege mesta El-Kab. Takrat (l. 1877.) je bil prepričan, da je ona mnogoletna lakota, ob kateri je neki plemenitaš Baba delil žito lačnim meščanom, bila oni in isti čas, ko je Jožef v Spodnjem Egiptu za vlade Apopi-ja (Apophis) iz dinastije kraljev pastirjev (Hyksos) gospodaril. In sedaj je Brugsch zopet »prepričan«, da se zgodovinska zveza tega napisa z egiptovskim Jožefom ne dá tajiti. Ko bi bili hudobni, očitali bi egiptologom, da je svetopisemska sedemletna lakota njih lakota in žeja, ki jih sili knjige pisati in na lahkovernost neukih ljudij grešiti.

Da je večletna lakota v Egiptu bila že večkrat, o tem govore jasno stari in novejši spomeniki: a nespametno bi bilo vsako teh (vsaj starejših) imeti za ono, o kateri govori sv. pismo. Previdnost je sploh v znanstvu neobhodno potrebna, koliko bolj še v težkih svetopisemskih vprašanjih. — Egipet je pravi raj in zaloga žita, kadar ga namoči plodonosni Nil. In vendar ni dežele na svetu, v kateri bi lakota tako strašno divjala, kakor v Egiptu. Saj je Macrizi spisal celo knjigo o lakotah egiptovskih!

Dolgo je morala trajati ona lakota za časa XII. dinastije, o kateri pripove-

duje neki Ameni, uradnik kralja User-tasena I. (Osortesena I.): »Nikdo ni bil nesrečen o mojem času, nikdo lačen v mojih dneh, tudi ne ob dneh lakote.« (Glej H. Brugsch *Geschichte Aegyptens* str. 130.).

V letih 1064.—1071. po Kr. je trajala lakota celih sedem let, kakor za časa svetopisemskega Jožefa. Kalif El-Mustansir Billah je takrat vladal, kakor piše R. S. Poole, *Ancient Egypt, Contemporary Review*, mars 1879, p. 751.

Strašna je bila lakota l. 596. (hedjre, arabske ère) ali l. 1199. (krščanske ère), katero živo popisuje Abd-Allatif v svojih »Zanimivostih egiptovskih«. Prebivalci na deželi so pribežali v večja mesta, večji del pa se je izselil v Sirijo, Magreb (severno zapadno Afriko), Hedjas in v Jemen. Kmalu se je lakoti pridružila še kuga. »Leta 596. (1199.) — piše omenjeni arabski zgodovinar — je reka (Nil) imela nečuveno nizko lego. Nasledek temu je bila strašna lakota, katero so spremljala nepopisljiva zla. Stariši so jedli svoje otroke, človeško meso je bilo v pravem pomenu besede navadno živilo; napravljali so je na razne načine; ljudje so govorili in poslušali o tem, kakor o navadni stvari. Lov na ljudi je postal pravi obrt. Večji del prebivalstva je izumrl. Tudi naslednje leto ni dosegla poplava (Nilova) potrebne višine in samo nižje zemlje so bile poplavljene. Ali tudi poplavljenih polj niso mogli posejati zaradi nedostajanja delavcev in semena, mnogotera pa so pokončali črvi, ki so snedli setev. One setve pa, ki niso bile tako pokončane, pognale so večinoma le suha stebila, ki so usahnile.« (Glej Hengstenberg: *Die Bücher Moses u. Aegypten*, Berlin 1841, p. 35. Vigouroux: *La Bible et les déconvertis modernes*. Vol. II. Paris 1881, p. 159 sqq.).

Rimski pesnik Ovidij govori celó o devetletni lakoti v Egiptu trajajoči:

Dicitur Aegyptus caruisse juvantibus arva
Imbribus, atque annos sicca fuisse novem.

Ovidius, *De Art. am* I, 647—648.

Pa dovolj! Dokazano je, da je v Egiptu sedemletna lakota že bila in da se torej ona, o kateri govori I. Mojzesova knjiga, sijajno potrjuje. Ime egiptovskega Jožefa, kakor sploh zgodovinska dejanja Izraelcev pa zastonj pričakuješ v staroegipčanskih spomenikih, ker Egipčanom pač ni prišlo na misel popisovati in proslavljati svoje sovražnike, ki so jim bili zaradi vere in pokolenja nagrusni in ki so jim zaradi znanih deset

šib božjih in poraza v Črnem Morju ostali v najslabšem spominu. Edino ime, ki spominja na Hebrejce, bilo bi Aperi(u), ki se večkrat nahaja na napisih, in katerega samoglasniki se očitno vjemajo s hebrejskim imenom: 'Ibri (Hebrejec). Ali ti naselniki, Aperi(u) imenovani, se omenjajo še po odhodu Izraelcev iz Egipta, kateri se je vršil, kakor dandanes v obče mislijo, za vlade Menephte, sina slavnega Ramzesa II. Vsekako je treba čakati, da se stvari razjasnijo s pomočjo novih spomenikov in da se egiptologija, ta najnovejša znanost, utrdi. Do tedaj pa nam je biti jako opreznim!

O slovenskih gimnazijah in njih letošnjih izvestjih.

(Poroča V. B.)

Rabeč v naslovu izraz »o slovenskih gimnazijah« moramo pač priznati, da ta izraz je evfemistiški; zakaj pravem pomenu besede slovenskih gimnazij ni, in sam uradni izkaz pozna pač nemške, češke, poljske, laške, rusinske in srbo-hrvaške gimnazije, slovenskih pa ne. (Prim. »Verordnungsblatt« z dné 1. junija 1891, str. 127). Tudi utrakvistiške imamo samo tri; te so: višji gimnaziji v Ljubljani in Novem Mestu in pa nižja v Ljubljani. Vse druge v slovenskih pokrajinah obstoječe gimnazije se razlikujejo samo v tem od čisto nemških gimnazij, da je na njih slovenščina odnosno ali pogojno obvezni predmet, t. j. obvezni predmet za tiste dijake, katerih materinščina je slovenščina. Semkaj štejemo gimnazijo celjsko, mariborsko, ptujsko (nižja gimnazija deželna), celovško, beljaško, kočevsko (n. gimn.)¹⁾, goriško, puljsko (ima samo

dva razreda in pripravljalni tečaj) in tržaško državno; pridejati nam bi bilo še I. državno gimnazijo v Gradcu in nižjo gimn. v St. Pavlu na Koroškem; na le-tej je slovenščina samo prost predmet. V nekakem izjemnem stanju je mariborska gimnazija, na kateri se v prvem in drugem razredu nekateri predmetje poučujejo slovenski — za poskušnjo, a na puljski gimnaziji je samo laščina pogojno obvezni predmet, hrvaščina in slovenščina pa niti prosta predmeta nista bila. Sicer je pa naravno, da na novoustanovljeno gimnazijo v Pulj ne bode zahajalo toliko Slovencev, kot jih je na razpuščeno gimnazijo v Pazin; po letopisnem izkazu je bilo med 90 dijakih (toliko jih je ostalo od 107 vpisanih do konca leta) samo 11 Hrvatov in 2 Slovenca poleg 11 Nemcev in 66 Lahov.

Oglejmo si še ostalih slov. gimnazij statističke razmere z ozirom na narodnost.

dné 24. junija l. l. se zahteva samo izpit iz klasiške filologije z nemškim učnim jezikom.

Opazka uredn.

¹⁾ Po najnovejšem razpisu filološkega učnega mesta za kočevsko nižjo gimnazijo je dvomno, ali spada kočevska gimn. semkaj; zakaj v dotičnem razpisu deželnega šolskega sveta kranjskega z

Ob koncu šolskega leta 1890/1 je bilo

	Slovencev	Nemcev	drugih narod- nostij dijakov	skupaj
na državni višji gimnaziji v Celju	185+30*)	123 ^{1**}) + 4	2 + 3	310 ¹ + 37
» I. » » » » Gradcu	12	489 ¹²	13 ³	514 ¹⁵
» » » » » Mariboru	187	106 ⁵	6	299 ⁵
» deželni nižji » » Ptuju	44	49 ¹	—	93 ¹
» državni višji » » Celovcu	65	346 ¹	—	411 ¹
» » » » » Beljaku	18	160	3	181
» nižji gimn. oo. benedikt. » Št. Pavlu	25	112	2	139
» državni višji gimnaziji » Ljubljani	414 ¹	106 ¹	7	526 ²
» » nižji » » Ljubljani	334	1	—	335
» » višji » » Novem Mestu	195	11	1	207
» » » » » Gorici	163	63 ¹	157 ¹	383 ²
» » » » » Pulju	2	11	77	90
» » višji » » Trstu	90	134	216	439

S podatki državne nižje gimnazije v Kočevju, katera, kakor nižja gimnazija ljubljanska, ne izdaje letopisov, ne moremo postreči.

Kakšen pa je učni načrt na vseh teh zavodih, katere obiskujejo dijaki slovenske narodnosti v tolikem številu? Odgovor: do cela isti, kakor na gimnazijah za dijake nemške narodnosti; izjema sta samo mariborska gimnazija, kakor smo že omenili, in pa goriška, katera ima v prvem in drugem razredu tudi tako imenovane slovenske (B) oddelke; a slovenski se imenujejo ti oddelki zato, ker se poučuje krščanski nauk slovenski, vse drugo je kakor na nemških gimnazijah. Iz istega vzroka se A-oddelka prvega in drugega razreda imenujeta laška; v tretjem razredu je tudi tega konec. — Da se slovenščina kot obvezni predmet dijakov slovenske narodnosti povsod poučuje slovenski, umevno je pač samo ob sebi.

Slovenskim mladeničem mora biti pač težko pri srcu, ko prestopajo na takšen zavod. Tako jim je menda, kakor če bi jih kdo, neuke v plavanju, sunil v globoko vodo rekoč: »Plavajte ali pa utonite!« Poleg vseh drugih — zlasti gmotnih — zaprek pa še težkoče zaradi neznanega učnega jezika! Kaj čuda, če so te težkoče marsikateremu sicer pridnemu dečku nepremagljive, in mnogokateri opešajo že po prvih tednih! Jasno je, da na ta način trpi slovenski narod tudi gmotno škodo.

Slovenskim začetnikom na teh zavodih se godi boljše samo tedaj, ako

so njih učitelji obzirni, potrpljivi možje, zlasti ako so tudi oni Slovenci; dasi namreč ni ničesar o tem v zakonu, vendar smejo in morejo si pomagati iz početka s slovensko razlago. Poročevalec tu govori iz lastne izkušnje; tako mu je vsaj, ko je učiteljeval na goriški gimnaziji (1886/7), dovoljeval tedanji ravnatelj — Nmec; instrukcije seveda o takem dovoljenju ničesar ne vedó; nadzornik tedanji se je zopet upiral takim pedagoškim pripomočkom; skliceval se je na zakone, rekoč, da treba neznane pojme in besede opisovati z znanimi besedami in rečenicami, če tudi na dolgo in široko. Ne rečem, da to ne bi bilo možno, a zamudno je in stvari in predmetu na kvar; zakaj strokovni pouk postane tako manj ali več jezikovni pouk — nemški pouk.

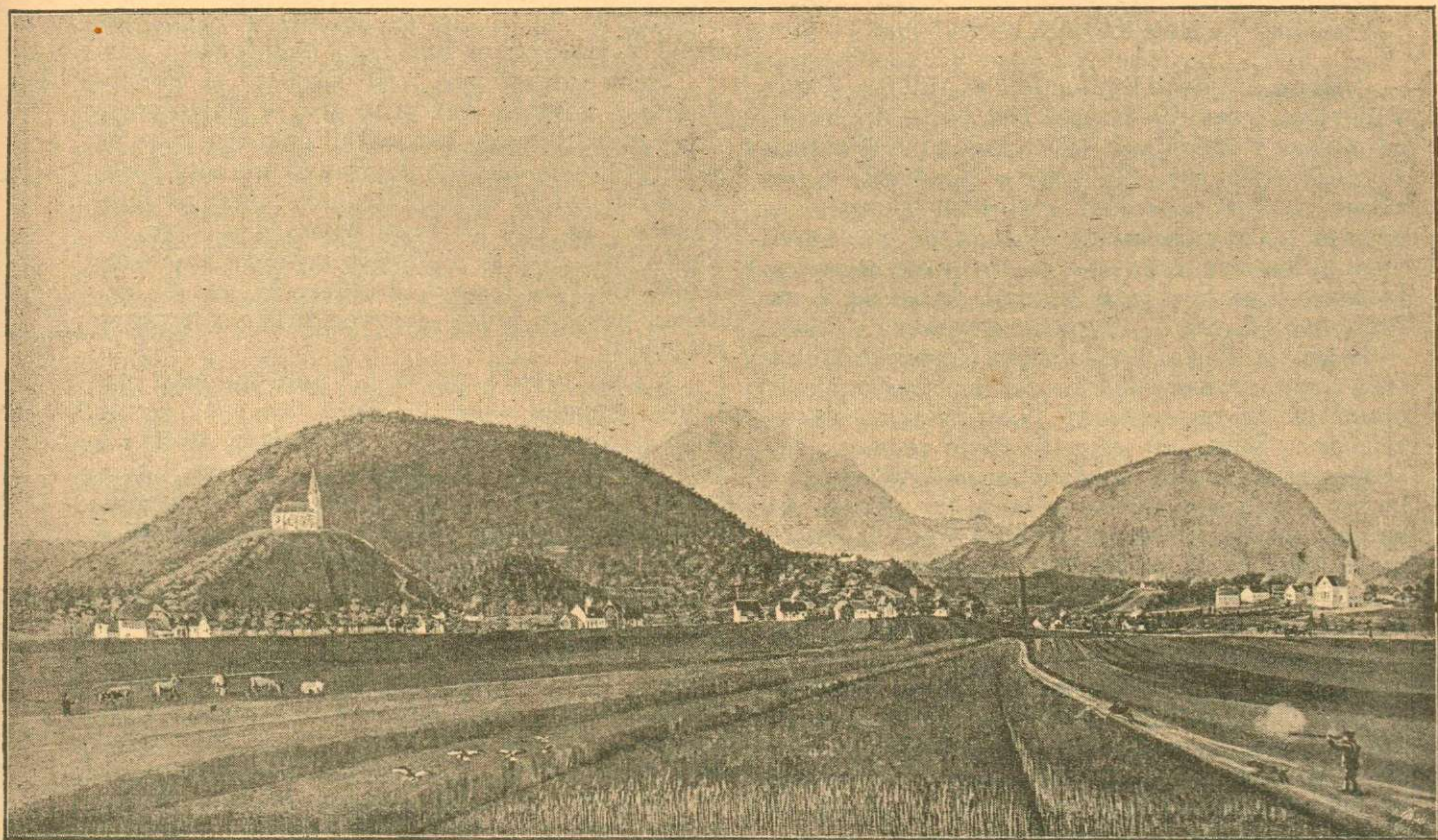
Toda slabo je za mladino našo, ako je učitelj brezobziren, nepotrpežljiv in vrhu tega še Nmec ter se često niti ko bi se hotel, ne more sporazumeti z dijaki; zlasti velja to o težjih realnih predmetih, n. pr. o zemljepisu v prvem razredu. Neusmiljeno lahko potrebi razred tak učitelj, in pri tem ga ščitijo zakoni; in tako nekateri učitelji na teh zavodih redovito tožijo o lenobi, zanikrnosti, o toposti in zabitosti slovenske, oziroma laške mladine. Da imajo pa vestni in obzirni učitelji na teh zavodih v istini silno težak posel, to vsakdo rad

*) Številka za + se nanaša na »pripravljalni tečaj«.

***) Številka zgoraj na desni stoječa znači »privatiste«.

pripozna; zlasti milovanja vredni so oni, katerim je poverjena nemščina v nižjih razredih. Trud, ki si ga prizadeneš, ni v nikakem razmerju z uspehi, niti ne more biti; poučevati ti je po instrukcijah, izdanih po ministerstvu za uk in bogočastje (z dné 26. maja 1884, št. 10.128), ki so pa izdelane in preračunjene za dijake nemške narodnosti in sicer zavodov — recimo dunajskih, — katerih posamezni razredi ne štejejo več nego 20—30 dijakov. In če učitelj premaga kolikor toliko druge težkoče, ubijejo ga pa — korekture; to mi

pač pritrđi, kdor je kdaj popravljaj nemške izdelke nenemških dijakov. Poročevalec je imel v že omenjenem šolskem letu na goriški gimnaziji poučevati nemščino v združenih tretjih šoli, ki je štela dijakov v začetku 59, koncem šolskega leta 54; med temi je bilo 8 Nemcev, 23 Lahov, 22 Slovencev in 1 Čeh. Ker imajo naloge v tretji šoli biti po instrukcijah že nekoliko prostejše, lahko si misli razsodni čitatelj, da so izdelki slovenskih in laških dijakov kar mrgoleli slovenizmov, italijanizmov, in da ni bilo mučnejšega dela,

Griže pri Celju.

nego njih popravljanje; ne pretiram, če rečem, da sem povprek rabil za popravo vsakega zvezka četrte ure, torej za vse skupaj 15 ur, in za dve mesečni nalogi 30 ur, a to poleg 18 tedenskih ur in troje slovenskih korektur. Učitelji Nemci so seveda veliko manj obloženi, zakaj naravno je pri omenjenih jezikovnih razmerah, da jih bode obziren ravnatelj kolikor mogoče porabljal v višjih razredih.

Razlaganje drugih predmetov na nižjih razredih teh zavodov se vrši zgolj s

tem, da učitelj učencem tekst učnih knjig, ki so seveda vse nemške, preloži na materinščino ali drugače pojasni; prave stvarne ali strokovne razlage ni, saj strokovni pouk ni tukaj nič drugega — to smo že omenili — kakor nemški pouk. Posledica tem razmeram je, da dijaki, ki prebijejo take gimnazije, res znajo jeden ali dva živa jezika več, nego nemški dijaki; dijaki z goriške gimnazije n. pr. prilično gladko govoré poleg slovenščine i nemški i laški in celó furlanski; a da morajo uči-

telji gledé na strokovno znanje mnogokaj popuščati od zakonitih zahtev, to je tudi res, uveril sem se o tem pri mesečnih konferencijah. Menda pa višje oblasti same spoznavajo, kako neploden

je pouk na zavodih z večino nenemških dijakov, ako se ima vršiti na podlagi načrtov, osnovanih za dijake nemške narodnosti. Iz česa sklepam tako?

(Dalje.)

SLOVENSKO SLOVSTVO.

»**Srce.**« Spisal Edmondo de Amicis. Z dovoljenjem pisateljev preložila Janja Miklavčič, učiteljica. V Ljubljani. 1891. Založil J. Giontini. 4 zvezki. 8°. Str. 82 + 68 + 65 + 89. Cena 80 kr. — Nekim delom svetovnih slovstev je utisnen pečat posebnosti. Menda pa ni duševnega proizvoda v novejši svetovni literaturi, za katerega bi se svet tako zanimal, kakor se je za Amicisov »Cuore — libro per i ragazzi« — Srce — knjiga za dečke. Laško slovstvo šteje Amicisa med svoje prvake. Mnogo del je spisal, zlasti potopisov, ali nobeno ni tako zaslulo, kakor »Cuore«. Komaj je izšlo, že so je prevajali na druge jezike. Vzrok temu moramo pač iskati v knjigi in v pisavi. Res izvrstno je pisana ta knjiga, toda žal, v Rousseauovem duhu. In veter, kateri preprihava novodobno vzgojstvo, raznesel je hitro »Srce«, na vse štiri strani sveta. Toda mi ne ocenjamo Amicisovega dela, marveč poročamo o slovenskem prevodu.

Že zunanja oblika in napisi raznim povestim pričajo, da ni Miklavčičke »Srce« le — prevod. Celo delo je pisateljica predelala ter je prikrojila več ali manj našim razmeram. To pa tudi po potrebi in pravici. Zakaj gola prestava bi se ne vjemala ni z avstrijstvom, ni s slovenstvom, pa tudi ne, da kar očitno povemo, z nabožno-nravno vzgojo mladine, kateri je »Srce« namenjeno. Zato je pa hvale vredno, da je izpodtikljive reči zamenjala z nam ljubimi in znanimi. O tem prihodnjič. Fr. S. Lekše.

»**Naš dom.**« Zbirka povesti, pesmi in narodnega blaga, zanimivosti itd. Zbira J. L. K. I. snopič. Cena 20 kr. Celje 1891. Natisnil in založil Dragotin Hribar, društvena tiskarna v Celji. Stranij 48 v mali obliki.

ČEŠKO SLOVSTVO.

„Maticé lidu“.

Slika iz novejšega slovstva češkega.

(Sestavil Stj. Zagorac.)

V prosvetnem delovanju narodov je posebno važno slovstvo za prosti narod. Ako je

bogato, znači to, da se je narod visoko povzpел v prosveti in ima lepo bodočnost.

Treba torej v prvi vrsti skrbeti za prstonarodno slovstvo, ker je to prvi in glavni pogoj pravega narodnega napredka. Žalosten znak je, ako spretni in nadarjeni pisatelji ne hoté pisati za narod sploh, temveč delujejo samo za inteligencijo, za bolj ali manj izobražene sloje. — V novejšem času se je obrnilo nekoliko na boljše, zlasti odkar se snujejo društva, ki naj bi podajala narodu dobre, duševne hrane v njegovo prosveto.

A prav besedo »prosveta« umevajo jako različno. Mnogim znači prosveta vse, kar se ne zлага z vero in cerkvijo. Nebrzdana načela o veri, svetu, življenju, znanosti — to jim je prosveta, do katere naj pride tudi prosti narod. Podajajo mu svojo laži-prosveto kot resnico, a s tem mu trgajo mir iz srca in duše, jemljó mu spoštovanje do vzvišenih stvarij. Najžalostnejše pa je, ako ne delujejo le posamezniki v to svrhu, temveč celó društva, ki širijo tako pogubno prosveto med prosti narod. O nekem takem društvu naj izpregovorim nekoliko v naslednjih vrsticah, opirajoč se tudi na sodbo drugih zvedencev. Pripominjam pa že tukaj, da ne obsojam celotnega društva, marveč le nekatere pisatelje, delujoče v tem društvu. V mislih mi je »Matica lidu«.¹⁾

Med slovstvenimi češkimi napravami za narod se odlikuje najbolj »Maticé lidu«. Društvo obstoji že 24 let (od 1867. l.) ter je razposlalo v tej dóbi do pol milijona knjig razne vrste med narod. Žal, da so med izdanimi knjigami tudi take, ki so narodu mnogo več škodile nego koristile.

Spisi »Matičini« so razne meri, in sicer ali leposlovni (romani, povesti), ali znanstveni (prirodoslovni, zgodovinski, zemljepisni, politiško-socijalni, gospodarstveni itd.). Nekateri med njimi izkušajo sistematično uničevati veljavo cerkve, veljavo katoliške vere. Najstrupenejši in najnevarnejši so zgodovinski romani in pripovedi, v katerih se zgodovina različno zavija in kviri. Vse, kar bi bilo v pohvalo cerkve in

¹⁾ Ker smo že poročali z druge strani pohvalno o tem društvu, dolžni smo resnici, da objavimo tudi to poročilo.

Uredn.

duhovnikov ali krščanstva v obče in katoličanstva posebej, vse to se ali zamolčuje, ali se pa kaže v napačni luči in v pokvarjeni sliki. Rajši hvalijo pisatelji protestantovstvo, kalvinstvo, husitovstvo, prostozidarstvo in liberalstvo, da se le katoličanstvo tembolj tlači ali pa smeši. — Tako je n. pr. knjiga »Apostol svobody« Karla Tůmya. Načelnik prekucije in prostozidar Mazzini se kaže kot velikan, obsijan od solca slave in hvale, kot mučenik za najvzvišenejše ideje, a papeštvo se ponižuje in sramoti, cerkev in duhovništvo se smeši in obsoja. Kdo more trditi, ako pozna količkaj zgodovino, da je papeštvo mrtvec, nazadnjaštvo, protivnik svetlobe in resnice, nasprotnik znanosti in umetnosti? Kdo je neki več učinil za znanost in posebej še umetnost, kakor cerkev? Pripoveduje se tudi v tem delu, da treba novega verstva, katero bi moglo ogreti srca ljudij tako, kakor je pred 18. stoletji storilo krščanstvo, ki se je pa sedaj že preživelo. Kdor bi čital slučajno to knjigo in bi naletel morebiti še na kako tej podobno, po »Matici« izdano, sodil bi takoj, da je to društvo kaka protiverska zaveza, ki izkuša zasejati svoje nazore med narod. Podobni nazori se razpravljajo v spisu istega pisatelja »Ze života malého národa«, v katerem se nesramne laži in najumazanejša blato meče na »družbo Jezusovo«. (Posebno se poudarja, da so oni spravili v propad narod češki.) Nikakor ne zaostaje za temi knjigami »Odboj Nizozemska proti Filipu II.«, v kateri se sramoti cerkev, njeni redovi in njene ustanove. Prav tak je spis »Čtrnáctý věk« Adámkov. Med drugim pravi ta pisatelj, da je smrt G. Bruna grozen zločin, kar kaže, da pisatelj malo pozna življenje in nauke tega »modrijana«, kakor tudi tedanje časovne razmere. Povest Karoline Světle »Zvonečková královna« ni drugega, ko navduševanje naravnost za — prostozidarstvo. Em. Tónner (v »Vypravování dějin domácích«) piše o inkviziciji, kakor da nima ni pojma o cerkveni zgodovini. Kot javni pisatelj bi moral iz svetovne zgodovine znati, da si cerkev v tej točki nima ničesar očitati. Strankarska sta spisa »Jan Žižka« in »Jiří z Poděbrad«, v katerih se kaže vse, kar je katoliško, hudobno in pokvarjeno, a vse, kar je husovskega ali protestantovskega, kot dobro in plemenito. Spis »Josef Jungmann« bi bil dober, ako mu ne bi bili dodani njegovi »Zapiski«, ki ga kažejo kot brezverca, deista in pristnega Voltairjanca. Že ko sem prvokrat čital nekaj njegovih zapiskov v »Časopisu čes. Muzeja«, mislil sem, da bodo mnogo škodili slavi Jungmannovi, ker kažejo, kako je slabo poznal svojo vero, pa o njej niti ni znal globlje premišljevati, ker so nekateri spisi, n. pr. o Bogu, nebesih in cerkvenih obredih jako plitki. (Konec.)

DRUGA SLOVSTVA.

»**Bilder aus Krain.**« I. Im Gebiete der Steiner-Bahn. Schilderungen von Joh. Sima, Zeichnungen von Lad. Benesch. Laibach. Ig. v. Kleinmayr & Fed Bamberg. 1891. 12°. Str. 192. Cena vez. 2 gld. — Kdor bi hotel na vsak način grajati to delo, našel bi morebiti tu pa tam kaj

neresničnega (n. pr. da so »Nemci in Slovani na razvalinah Emone ustanovili novo občino«, str. 6. in vendar pravi drugodi — str. 32. — »da so Slovani zasedli te dežele, katerim so se mnogo pred Habsburžani pridružili Nemci«, »und aus dem Schutte des alten Emone erhob sich Laibach«), izpodtikal bi se nemara tudi nad jezikom: a mi hočemo rajši to delo oceniti z ugodne strani, ker je ta stran dovolj očitvidna, in ker se dadó Slovincem manj prijetne stvari vsaj izgovarjati, ako ne opravičiti.

Naslov knjige naznanja jasno njen namen: podajati čitateljem slike iz naše lepe kranjske dežele. Ker si je izbral pisatelj res lepe slike, ker govori o kranjski deželi vseskozi z vnetim srcem in živo besedo, ker hoče čitatelja zanimati in ga pridobiti za svoj predmet, in ker je ta predmet mila naša domovina, kako bi pisatelju ne priznali hvale, katero je zaslužil! Nikjer — kolikor se spominjam — ne govori nemilo o naši deželi, nikjer ne žali naravnost domoljubnega in verskega našega čustva. nasproti pa opozarja kot velik prijatelj prirode na lepoto raznih krajev, opisuje jih, povzema ob kratkem zgodovinske in topografične podatke, vse to razvrščuje v obliko posameznih potij, izletov ali obhodov, in tako imamo naposled nekako sliko cele gorenjske strani na levi strani Save pred seboj. Posamezni oddelki so pa ti-le: I. Das Gebiet der Steiner-Bahn im allgemeinen. II. Eine orientierende Wanderung längs der Bahnlinie. III. Laibach als Ausgangspunkt der Bahn. IV. Laibachs Umgebung. V. An der Save. VI. Der Uranschwitzberg und seine Nachbarschaft. VII. An der Feistritz. VIII. Durchs Tucheiner-Thal. IX. Durch das Radomlja-Thal. X. Im Moräutscher-Thal. XI. Krainburg zu! — Pisava v obče, posebej raba krajevnih imen, ki so po nemško zasukana (poleg katerih so v oklepajih pač večinoma tudi čisto slovenska imena) pravi nam, da je knjiga v prvi vrsti pisana za tujce, za Nemce, ki prihajajo vedrit se po letu v našo domovino, ali jo želé poznati natančneje. Za ta namen je res pripravna in reči moramo, da je tako delo bilo tudi potrebno. Založnik je pa namenil to knjigo tudi »sinovom Kranjske v veselje, v čast in slavo dragi domovini«.

Ne moremo si kaj, da bi ne opomnili, česar smo pogrešali. Pisatelj govori mnogo o krajih, ne govori pa o ljudeh, ne govori dovolj o narodu, ki živi v teh lepih krajih. Njegove slike so podobne onim pokrajinskim slikarijam, ki nam kažejo gore in doline, planjave in reke, — a človeka ne, ali k večjemu redko katerega. Dasi se dá to razlagati iz pisateljevega namena, vendar — čitatelj pogreša — vsaj pogrešali smo mi.

Kar nas je pa v tem delu veselo iznenadilo, to so lepe slike-ilustracije. Izvršil jih je znani slikar L. Benesch, kateremu radi izrekamo zahvalo za njegov fini ukus, kakor za umetelno izvrševanje. Dasi so majhne, vendar so še dosti natančne. V les sta jih vrezala Günther & Rucker na Dunaju.

Ne smemo pa tudi prezreti, da je tipografično lice te knjige res vzorno. Slike so tiskane v raznih barvah, posebno elegantno so nekatere

narejene na barveni podlagi, zaradi česar je učinek jako krepak. V obče smemo reči, da dela knjiga res čast založništvu.

Rekli smo mnogo pohvalnega o tem delu, a rečemo tudi še naposled — veseleč se, da je to delo domovinsko —, da smo govorili po resnici.

Dr. Fr. L.

»**Zur Ortsnamenforschung in Kärnten.**« S knjižico, ki ima ta naslov, uprlo se je »Kato-liško politično in kmetijsko društvo za koroške Slovence« proti napadu, katerega je napravil arhivar koroškega zgodovinskega društva A. pl. Jaksch s svojo brošuro: »Ueber Ortsnamen und Ortsnamenforschung mit besonderer Rück-sicht auf Kärnten« na slovenski Gorotan. Ta gospod je namreč političen zgodovinar, zato bi rad tudi zgodovino zasukal po svoje in dokazal, da so Nemci prvotni prebivalci koroške dežele in »da Slovenci kalé mir, ker si v novejem

času izmišljajo za stara zgodovinska nemška imena po Koroškem svoja slovenska, ali pa jih spakedravajo.« Komu ne pride pri tem na misel volkovo vprašanje: »Jagnje, zakaj mi kališ vodo?« Le škoda, da se hoče g. Jaksch šteti med učenjake, škoda, da ima vsak dan v roki izvirne listine in beleži v repertorij na tisoče slovenskih imen iz davne preteklosti, pa si upa na ta način slepiti sebe in lahkoverne čitatelje! No, slovensko društvo je z omenjeno knjižico možu dobro zasolilo, kažoč, kako je g. pl. Jaksch neštevilna slovenska krajevna imena iz nevednosti ali celo hudobnosti grdo ponemčil. Društvo tudi zahteva, da naj se nihče več ne dotika z deželnim zakonom l. 1850. uradno potrjenih slovenskih krajevnih imen na Koroškem, katera bi g. pl. Jaksch s svojim spisom rad izpihal iz Imenika. Da se ta mož zopet ne opeče, naj se nauči jezika dežele, kamor je prišel jest kruh, ter odloži politične gosli. A.

Narodne stvari.

Pesmi.

I. Lenčica.

Leži leži ravnó poljé,
Ravnó poljé kriške faré;
Po polju hodi Lenčica,
Prelepa mlada deklica.
In tamkaj govor tak ima:
»Še vsakdo pravi, govóri,
Da v petek so strašné noči;
Kdor v petek gre po noči v vas,
Ta vidi kaj al' sliši glas.
Moj ljubi pa je presrčán,
On sem prihaja vsaki dan:
Še raji v petek me budi,
Ker se nikogar ne boji;
Brez tovar'sije hodi sam,
Zato tak' rada ga imam.«
Prišel je v petek zopet že,
Ki fantje se ga vsi bojé;
Začné se polnoč bližati,
Nekdo pa zunaj žvižgati.

Brž k oknu Lenčica hití,
Besede te mu govóri:
»Zato jaz velik strah imam,
Ker v petek hodiš k meni sam;
In to se meni čudno zdi,
Zakaj se petka vse boji.«

»Neumen je, kdor se boji,
Saj ni prijetneje noči.«

»Ostani rajši ti doma,
Da bova brez strahú oba.«
»Nikoli nisem še ostal,
Kar prvič tebe sem poznal.
Saj je podoben dnevu dan,
Boji se le, kdor je plašan.«

Še dolgo sta menila se,
Še dolgo sta rad'vala se.
Kramljala ž njim je Lenčica,
Da vgasne zadnja zvezdica.

Ko beli dan se prebudi,
Tako ji mati govóri:
»Morda si bolna, Lenčica,
Da si ponoči vstajala.«
»Bila sem bolna mamica,
Pa sem po noči vstajala;
Okníce sem odpirala,
Hladnejšo sap'co dihala.«
»Oj Lenčica, edina hči,
Vse méni se in govóri,
Da ti vasuješ vse noči.
Ni bilo tega in ne bo,
Da bi godilo se tako.«

Deklè mladó neumno je,
Pa ne poslušá matere.
Ko mati jo je kregala,
Ostro je odgovarjala.

Še pravi mati ji tako:
 »Oj Lenčica, deklè mladó,
 Ti pojdeš k uju na goré,
 Tam rožice cvetó lepé,
 Tam sapice hladé srcé,
 Tam pojde zmota ti z glavé.«

Šla Lenčica je na goré,
 Kjer rožice cvetó lepé:
 Al' zmota ji 'z glavé ne gré.
 Ljubezni še pustila ni,
 Menila se je vse noči,
 Da jo srce bolet' začné.
 Začné svariti jo takó:
 »Oj Lenčica, kaj bo s tabó
 Ki se več greha ne bojiš,
 Ki matere več ne častiš?
 Oj Lenčica, kaj bo s tabó,
 Ki razuzdana si takó?«

A Lenčico je pekla vest,
 Goreča vest, srca bolešt.
 V saboto brž je vstajala,
 V Tržič je k spov'di šetala.
 Pri spovedi pa vse pové,
 Zakaj jo z'lo boli srcé,
 Da vse noči vas'vala je,
 Vse praznike in petke vse.

Prestraši se nje spovednik
 In milo joka učenik.
 »Oj Lenčica, oj mlada kri,

Za tebe več pomoči ni!
 Vas'vala si, grešila si,
 S hudobo se šalila si,
 Ki je hodila k tebi v vas,
 Ki te motila je ves čas.
 Ná, vzemi te tri svečice,
 Voščene sveče žegnane!
 Ko pride spet, le spet odpri,
 Poprej pa sveče vse prižgi!
 Bila je v strahu, brez mirú,
 S Tržiča v solzah šla domú.

Ko bíte ura polnoči,
 Že spet začuje trkati.
 Pa okna ni odpirala,
 Prej sveče je prižigala.
 Ko sveče so prižgane že,
 Odpirat še le vrata gre.
 Z desnico je odpirala,
 Z levico sveče držala.
 Ko luč iz hrama zablíši,
 Hudoba žegnóv se zboji,
 Pa zarujove tak' glasno,
 Da zlega z gore se v goró.
 Potem v pekél pogrezne se,
 Utrga sabo pol gore.
 Oj Lenčica pa omedli,
 Nikdar več z ust ji sape ni.

Na koči so besede te,
 Užgane bile na deské:
 »Tak se godilo vsaki bó,
 Ko se šalila bo z nočjó.«

(Po národnem motívu menda narejena blizu Tržiča.)

II.

Vse je veselo, kar živi,
 Moje srcé pa nikoli ni.
 Moje srcé je ranjeno
 In več ne bo ozdravljeno.

Tak' dolgo ne bo ozdravljeno,
 Da bo pod zemljo spravljeno.
 Ptič'ce pojó in rož'ce cvetó
 Al, moj'ga veselja nazaj več ne bo!

(Zapísal Podkorenčan.)

III.

Ljuba, kranjska dežela,
 Ostani zdrava in vesela!
 Prišli so koroški briči,
 Trdó so zvezali me s štriči.¹⁾
 V Kranjsko Goro me peljali,
 Zúpanu me čez so dali.
 Zúpan me je pa ogledal,
 Me je pa v Ljubljano peljal.
 Mislil sem, da sem v kamri
 Sem bil pa v svetli kosárni;
 Mislil sem, da sem odénjen,

Sem bil pa trdó uklenjen.
 O vi moja ljuba mati,
 Moje sestre 'n moji brati,
 Pojte v cerkev Spodgorjánsko,
 Prosite Devico Marijo,
 Da pojde z mano kompanijo,
 Da nam bo na strani stala,
 Da nam bo pomoč dajala,
 Da nam bo na strani stala,
 Da nam francóza bo odgnala. —

(Zapísal Podkorenčan.)

IV.²⁾

Kaj si je 'zmislil naš svetli cesár,
 Pet novih regimentov vojakov je 'zbral:
 Vse lepe in zale in srčne, mladé.
 Tam na trgu stojó,
 Se za vojsko učó,
 Z rménimi lasmí,
 S sólnzimi očmí;

Pri mizi sedó,
 Pa ne jedó, ne pijó.
 O spreljubi moj Janko,
 Še jaz grem s tabó
 Znam šivat', znam štrikat',
 Znam prati lepó,
 Bova z'vela lahkó!

(Zapísal Podkorenčan.)

¹⁾ T. j. s štriči.

²⁾ Prim. Pesmi krajnskiga naróda, I. str. 49., kjer je nekoliko drugačna.

V.

Smrt na duri potrklja:
Mlada Minka, si doma?

Po zdravnika so poslali,
Da bi Minki zdravja dali;
Pa zdravnik ne more več,
Mlada Minka je že preč!

Po gospoda so poslali,
Da bi Minki up dajali;
Pa ta up ne zdravi več,
Mlada Minka je že preč!

Mati so glasno zavpili,
Ker so hčerko z'lo ljubili:
»O spreljuba hčerka ti,
Večna luč naj ti gori!«

»O spreljube ve sestrice,
Vam podám belé ročice!
Smo se ljubile čez vse
Zdaj pa mor'mo ločit' se.

Na pare gor' me poravnajte,
Sveti križ mi v roke dajte;
Vsák naj me z vodo škropí,
Bog naj dušo porosí!

Vi fantiči in dekleta,
Drobne rož'ce nahirajte:
Jaz jih pa ne morem več,
Moja leta so že preč.

Na moj grób ne pozabite
Bele lil'je nasadite:
K' truplo to trohnélo bo
Bele lil'je naj cvetó!« —

(Zapisal Podkorenčan.)

VI. Lavdon.

Lavdon, general častiti,
Hotel je nazaj dobiti
Lepo mesto Beligrad.

Pustil je most narediti,
Da so mogli čez hoditi
Čez to vodo Dunavo.

Čez je šla cela armada
Notri blizo Bel'ga grada,
Turkom velik strah stori.

Turki so se tega zbali,
Hitro so se proč podali,
Vrgli so orožje proč.

Turške žene so prepele,
Ker po krvi so hodile,
Niso ved'le kam se d'jat'.

Lavdon jim dá to povelje,
Hodite v svoje dežele,
Kaj vam hočem bolj'ga st'rit.

Zdaj pa Boga zahvalimo,
Lavdanu na zdravje pijmo,
Ki nam je to gnado dal.

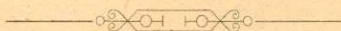
(Belokranjska. Zapisal J. S.)

VII.

Majko Maro dalko udavala,
Prek Dunava za Pavla gospona.
Lipo je je majko naučila:
Brzo hodi, po lahko govori,
Češ ti tuji ugoditi majki,
I svojemu Pavlu gospodinu.
Kako je je naučila majko,
Tako lipo učinila Mare.
Tri je s Pavlom sinke odkojila,
Da ni ž njimi reči razdelila.
Još govori Pavle gospodine:
Ovo si mi vjerna ljuba moja!
Ak ti nečeš z mano govoriti,
Ja si idem po drugo devojko.
Mare za to ništo ni marila,
Neg je išla v pisane komore
Ter odreže platna židanega,
Kaj je Pavlu košuljo sešila.
Pavle ide po drugo devojko.

Kad mu vodi drugarica svojo,
Još ga pita druga ljuba njeg'va:
Ovo si mi Pavle gospodine!
Kaj se ono bele tvoji gradi?
Ne bele se ono moji gradi,
Neg se beli prva ljuba moja.
Još govori prva ljuba njeg'va,
Aj po lahko brzo govoruša:
Ne boš moje sinke ordinala;
Ja sem svoje sinke odkojila,
Ja bom svoje sinke ordinala.
Jeden bude čeljad privračeval,
Drugi bude bele grade čuval,
Tretji bude drobno pismo pisal.
Još govori Pavle gospodine:
Bogu hvala i nedelji mladi.
Da je moja prva prog'vorila!
Ajd' devojka, kamo tebi drago!

(Belokranjska. Zapisal J. S.)

Nekoliko belokranjskih izrazov in slovniških nenavadnostij iz Adlešič.

Že v svoji knjižici »Zgodovina Adlešičke fare« in kasneje v »Slovincu« 1887, štev. 238., sem priobčil nekoliko belokranjskih, drugodi neznanih izrazov. Tem naj dodam zopet nekatere, katere sem zapisal kasneje in pa nekoliko slovniških nenavadnostij.

Batúda, debel kamen (na cesti).
 Bókača, kdor na bok gleda, škili.
 Časen, počasen.
 Čéljak, žival, ki ima široko čelo.
 Čezjutro, pojutranjem.
 Čórav, brljav, slep.
 Črn, a, oteklina, bula.
 Dólenjka, dolnje žensko krilo.
 Drémavec, drem, dremota.
 Gátati, na dlan gledati, da se sreča pove.
 Gataríja, čarovnija.
 Glušen, glušna nedelja = tiha nedelja.
 Gočévlje, Kočevje.
 Gočévarji, orehi (ker tako »róštajo«, kakor Kočevarji govorijo, da jih nikdo ne razume).
 Gondrljáti, gondrnjáti, godrnjati.
 Grana, rešta (kostanja).
 Griz, grižljeje.
 Grk rabi v pomenu »velikan«, orjak.
 Grmljávina, grmenje.
 Grómača, kup kamenja.
 Gúštati, koštati.
 Guštíja, hostija.
 Hora, čas.
 Jádarka, jadrka, jedrce.
 Jutros, danes zjutraj.
 Izkrivopéríti se, izkriviti se.
 Kéljuh, kelih.
 Kléstriti, klestiti.
 Knápača, berglja.
 Kónči, vsaj.
 Króselj, vejnik.
 Kúčica, bútorica.
 Ládati, peti.
 Lagom, lažem, razun.
 Len, a, lenoba.
 Leskati, bliščati.
 Lipava, Vipava.
 Mej, med.
 Misliti se, prilizovati se.
 Mléziv, omleden.

Mórnica, neka bolezen.
 Nároki, »manšeti«.
 Nážek, mala sekirica.
 Not! na! glej! (medmet).
 Oblóvina, óblanje.
 Obújka, cunja za v škornje.
 Okóluvrč, okolu.
 Okovír, na okovír, na okolu.
 Osóviti, obrniti.
 Páh, bandero.
 Pánjica, goba rastoča na panju.
 Postolóvka, postavka.
 Polják, poljski čuvaj.
 Pomagániti, zapomaganiti, na pomaganje klicati, zaklicati.
 Potihúniti, potihniti.
 Pustodel, delopust.
 Prežívljati, prežvekovati.
 Púžljiv (polžljiv) schlatzig.
 Rekši, rekše.
 Réngati, ratschen.
 Sámoč, samo.
 Sirojédka (sirovojedka), goba, ki se surova jé.
 Sívonja, sivec.
 Slabovéčen, slab.
 Slépič, slepec (žival).
 Smilóvati se, smílti se.
 Sókati, bôsti, zbadati.
 Sokávina, bôdec.
 Svíríti, piskati (od burje).
 Šar, a, o, šarast, pisan.
 Ščucati, kolcati.
 Šemar, maškara.
 Škrápljati, škropiti (od dežja).
 Škrpélj, i, kamenita tla.
 Šlópati, šlopljan, hlastno jesti.
 Špína, špala (pri klobasi).
 Šopotáti, šopočem, ropotati.
 Táki, takoj.
 Tátina, tat.
 Tékota, kurja uš.
 Tenda, ranta.
 Tepéncija, pretep.
 Trepenéti, trepetati.
 Tróšica, tróhica.
 Tróvilo, strup.
 Truhel, trhel.
 Tukec, Fassgeruch.
 Tukniti, po sodu duh imeti (od vina).

Tutneti, votlo bobneti.

Tutnjava, bobnenje.

Tropotáti, ropotati.

Tvor, dihur.

Val, valjar.

Vehnem, iti, venem.

Víkati, kričati.

Vraček, vračilo.

Vratnjáki, škrofeljni.

Vrstnják, vrstník.

Zabstonj, zastonj.

Záklon, zatišje.

Žal, kaj na žal reči, storiti = kaj žalega reči.

Žica, žila, poka (pri vodi, drevesu).

Zreče, búnčica v očesu.

* * *
»Bi« rabi z nedoločnikom n. pr. rad bi videti, znati = videl, znal.

Mogoč, a, e; nisem mogoč, a, e = ni mi mogoče.

Nenavadni so deležniki sedanjega časa: sédečki, stóječki, kléčečki, léžečki, zábečki itd., na mestu: sedeč, stoječ itd.

-ik. Ta končnica v zvezi z imeni dreves naznanja hosto, v kateri raste to drevje, n. pr. brézík, hrástík, jálvík, kostánjik, topólik, vrbík = brezova, hrastova hosta itd.

Imena: breska, cerkva, čižma, letva, roglje, Griblje imajo v rod. množ. št.: bresak, cerkav, čižam, letav, rogalj, Gribalj.

Nenavadni so zvalniki nekaterih imen, n. pr.: mámoj! čáčoj! Mátoj! Ivój! Kátój! Lízój! mesto: mama! čačo! Mate! Ive! Kata! Liza!

J. Š.

Raznoterosti.

Naše slike.

1. **Alojzij Plut.** 2. **Janez Vertin.** Dasi ne podajemo danes čitateljem nikakih življenjepisov môž, katerih slike vidijo čitatelji na prvih straneh, vendar upamo, da se bodo razveselili obeh vrlih Slovencev v daljni Ameriki, ki se še vedno rada spominjata kot zvesta rodoljuba svoje stare domovine. V ponos si pa tudi šteujemo, da imamo dragega rojaka v tujini — škofa.

3. **Spljet v Dalmaciji.** Spljet se odlikuje zlasti v novejšem času po svojem vzbujenem hrvaškem duhu. Mesto je obiskal pred kratkim presvetli cesar, potujoč iz Reke po morju. Ker donesemo še prihodnjič sliko Spljeta, opišemo tedaj mesto lože in primerneje. Žal, da se ni tisek sicer jako lepe slike posrečil.

4. **Idrija nekdanj.** Ta slika je povzeta naravnost in čisto natančno iz dela: *Oryctographia carniolica, oder physikalische Erdbeschreibung des Herzogthums Krain, Istrien, und zum Theil der benachbarten Länder.* II. del (iz l. 1781.), ki ima to sliko na čelu. O tem zanimivem delu v treh zvezkih bodem o priliki še marsikaj poročal. Za danes le povem, kaj pomenijo na sliki ali na »načrtu« mesta, črke. Idrija se ti kaže tukaj od jutranje strani. *a)* Grad, ki ga je sezidal rudnik po odhodu Benečanov, *b)* cerkev sv. Trojice, katero so sezidali tam, kjer je sodar našel živo srebro. *c)* Cerkev sv. Barbare. *d)* Stari trg. *e)* Novi trg. *f)* Skladišče. *g)* Jašek M. Tere-

zije. *h)* J. sv. Barbare. *i)* »Rake«. *k)* Izpiralnica. *l)* »Grablje«. *m)* Nikova (potok). *n)* Most.

5. **Griže pri Celju.** Dve uri od Celja proti zapadu so na desnem bregu Savinje Griže, katere predočuje naša slika tako, kakor jih vidiš gredoč od Žalca proti Savinji. Sliko je napravil za tamošnjega g. župnika, M. Arzenška, domač risar Marko Vipotnik. V ozadju se posebno dobro vidijo hribje: Bukovica, za njo Goznik, potem Kamnik in za njim visoka Mrzlica. V tej župniji, posebno v Zabukovici in v Libojah je mnogo premoga. Pod Bukovico stoji na samem griček Gradišče, ki je okrog in okrog obsajen s trtami in je tako lep, da mu ga res ni ne blizu ne daleč jednakega. Na njem se sedaj zida nova cerkev lurške Matere Božje v spomin treh jubilejev leta 1888. Na naši sliki je narisana cerkev le v projektu. Dozidana je bila cerkev sama lansko leto, letos se stavi zvonik. — Smem pač trditi, da se ne bode kesal noben obiskovalec savinjske doline, če bode šel tudi na ta lepi holmec, marveč zapustil ga bode vesel in zadovoljen. Vidi se raz njega do malega vsa savinjska dolina. Pod Gradiščem je prijazna vas Megojnice. — Temu popisu pristavljamo še, da bi g. župnik Griški rad izvršil stavbo lepo in veličastno. Cerkev naj bi bila res kras lepi okolici in pa veselje vernikom, ki bodo prihajali sem na božjo pot. Zato se pa obrača do vseh Slovencev s prošnjo, da bi ga podpirali z denarnimi pomočki. Pošiljajo naj se njemu: pošta Griže pri Celju.

V o b r a m b o.

Ko so bili že v tisku naši »Pogovori«, zvedeli smo, da je neko domače glasilo ravnokar jako sovražno pisalo o našem listu. Čitajoč oni sestavek nismo našli nič stvarnega pouka, ki bi nam koristil, kakor koristi dobra kritika, pač pa precej neresničnega podtikanja. Naši čitatelji in naročniki so nam priča, da naš list nikogar ne napada in ne draži, marveč hodi mirno po svoji poti. Mnogo hudomušnega so pisali njegovi nasprotniki o njem, rinili so ga s poti s tako silo, kakor bi bil največji sovražnik domovine, in obkladali so ga z zaušnicami zaničevanja in sovraštva. Vendar smo rajši trpeli in molčali, kakor da bi zanesli prepir v naše leposlovno in znanstveno delovanje. Zakaj umetnosti ali znanosti namen ni, da bi bila od danes do jutri, da bi se redila od strasti, da bi živela — kakor pravijo — od trenutka. Naši naročniki so se vjemali s tem ravnanjem.

Tudi danes bi molčali o najnovejšem napadu, ako bi ne šteli za dolžnost, odločno se upreti pogubnemu počenjanju nekaterih naših politikov, ki segajo oblastno na polje znanstveno in leposlovno, kakor bi bilo slovstvo kaka »turška drajna«.

Najnovejši napad nas ni razburil in tudi ne zbôdel. Bôdlo bi nas, ako bi bili česa krivi; razvneli bi se, ako bi ne vedeli, da je strast slepa in maha okoli sebe, naj zadene kogar koli.

Očitajo nam najprej (kajpada štejejo tudi v velik greh), da smo ustvarili »Ljublj. Zvon«-u tekmeča »Dom in Svet«. Ta pesem se ponavlja vedno in vedno. No! Sicer kličete v jedno mer: »Leposlovje, leposlovje! Dajte narodu leposlovnih del!« — a za naš list to ne velja. Z »Ljublj. Zvon«-om je iz-

hajal »Kres«, ki je krojil in cepil (po Vaše) sile, izhajal je »Slovan«, ki je bil deloma leposloven. Zakaj bi naš list ne imel pravice izhajati? Znano je dovolj, da je naš list vsaj iz prva bil najprej za učečo se mladino, zlasti srednješolsko, in splošno za omikane družine. »Ljublj. Zvon« je pa zatrjeval, da ni za mladino; tudi menda vsak njegov naročnik vé, da ni pisan za mladino. In vendar je »Dom in Svet« zagledal kot tekmeč »Zvon«-ov beli dan — tako pravite. Iz tega sklepamo to, da ste hoteli in hočete, naj tudi mladina bere omenjeni list, — če tudi ni zanjo. Lepa izpoved, pa tudi jako poučna! — Nič nas ne plaši, ako govorite o našem listu zaničljivo. Tudi nam ne vzbuja zavisti Vaša pohvala »boljših listov« (sic!): občinstvo slovensko ima tudi nekaj možgan — in naposled se Vam utegne slabo sponesti s samohvalo. Pa o tem molčimo. Ako nas bodete pa le prisilili pečati se z »boljšimi listi«, ne bomo se obotavljali dolgo.

A zaradi teh malenkostij bi ne bili pisali obrambe, ako bi ne bilo v napadu važnejših stvari. Napadnik namreč piše, da je naš list ustanovila neka stranka, da dela tista stranka zanj »propagando na vse možne in nemožne načine (kaka bistroumnost!), in da h krati tista stranka ruje in ščuje proti vsem drugim listom«. — Najprej stvarno! Lista »Dom in Svet« ni ustanovila nobena stranka, ampak jedino le podpisani urednik. Morebiti je nameraval kdo izmed kake stranke ustanoviti kaj enakega, a »Dom in Svet« je ustanovil samo njegov urednik: on je vabil pisatelje, on ga je založil, dal mu ime itd. Kdor je še njegov ustanovitelj, naj se oglasi, ali pa ga Vi naznanite! — Dalje nam ni znano, da bi kaka stranka delala zanj

propagando. Kdor dela za naš list, dela ali zaradi osebnega prijateljstva, ali pa, ker je prepričan, da dela za dobro stvar. Sicer pa tudi tu lahko rečemo, da največ urednik sam dela propagando za list. Kako pa naj dela sicer? Ali naj ga izdaje, potem pa meče v koš? Vi ste pač čudni, gospod napadnik! Rečemo pa to: Ko bi vneto delala za list stranka, potem bi mi tleskali z rokami in bi se po pravici veselili; potem bi nam šlo glajše in boljše, imeli bi podpore duševne in gmotne v izobilju, pisateljem bi plačevali krasne nagrade in imeli slik na izbero. Da bi le prišla tista stranka in nam prinesla podpore! Da bi se le lotila stranka razširjati list na vse mogoče načine (mi smo že s temi zadovoljni in prepuščamo nemo- goče napadniku), potem bi bil »Dom in Svet« ne »Zvonu« tekmeč, ampak nemškimi ilustrovanim slabim listom, katerim bi v resnici radi odtegnili naročnike. Vam za to ni mar; Vašega rodoljubja nič ne žali, da se zabavajo narodnjaki z nemškimi listi: za edini list, ki vsaj želi in teži biti za tuje liste malo namestilo, imate Vi gorjačo. Ali je to rodoljubje?

»Dom in Svet«-a ne vzdržuje nikaka stranka, marveč se trudi ž njim urednik sam z nekaterimi požrtvovalnimi sotrudniki. Zato smo pa tem blagim prijateljem tembolj hvaležni. — Vendar ne smemo biti krivični, ampak zahvalo moramo izreči tudi neznanemu neprijatelju za priznanje, kakoršnega nam še ni nihče doslej privoščil. Ako urednik sam toliko stori za »Dom in Svet«, da se zdi napadniku to delo — delo cele stranke, potem res ne more biti malo.

Še nekaj! Javno smo že rekli, da mi in naš list nimamo s politiko ničesar opraviti. Ali pa ni zlobno, da se čisto leposlovno in znanstveno glasilo s silo vlačí v politično borbo kot sovražnik,

proti kateremu mečejo strankarsko politično streljivo? Kadar bode list uganjal politiko, tedaj po njem! Dokler se pa giblje v svojih mejah, sodite ga leposlovno, ne pa politično. Ali ni v novejšem času za nas žalostno, da skoro ni moči pisati kritike? Naj napišemo kritiko ugodno, takoj se sliši: Strankarska je, zakaj pisatelj je pristaš iste stranke. Ako pa kritika kako stvar graja, takoj očitajo, da »ne priznavamo nikomur nobene cene, izvun sebe«. Ali ni barbarsko to ravnanje proti slovstvu, temu dragocenemu zakladu narodovemu? Pokazali smo zaporedoma v istini, da nam je do objektivne, resnične sodbe. Nezmočljivi pa nismo, zato radi prekličemo besedo, ako je bila napačna. I Vam je naš list odprt, da nas javno zavrnete, ako smo kaj krivega govorili. A imejte dokazé, ne pa praznega sramotilnega zmerjanja!

Stvar, katero smo pojasnili, je neizrekljivo važna za slovstveno naše napredovanje. Politika sama, kolikor ni ž njo v dotiki vera ali pa narodnost, menjava se vedno in je mnogokrat osebna. Politika budi strasti. Pustite vendar naše malo slovstvo v miru, ne premijajte slovstvenih listov v politične in ne tirjajte, naj smo tudi slovstveniki politiki.

Toliko za danes. Pozivljamo pa napadnika, naj vso stvar malo premisli in pretehta na tehtnici ljubezni do naroda. Upirali se bodemo boju, a trpeli ne bodemo, da bi se tako nepremišljeno ravnalo s slovstvom, kakor ravna napadnik.

Vrle svoje naročnike pa prosimo, naj delujejo v našem zmislu med občinstvom, da si ustvarimo polagoma — ne stranko, ampak krepak, značajan, veren in olikan slovenski narod, ki ne bode poslušal praznih besedij, ampak pogumno in vstrajno delal za vzvišene namene.

Dr. Fr. Lampe.

